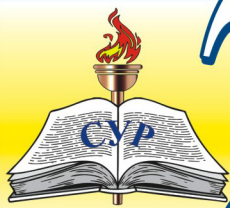
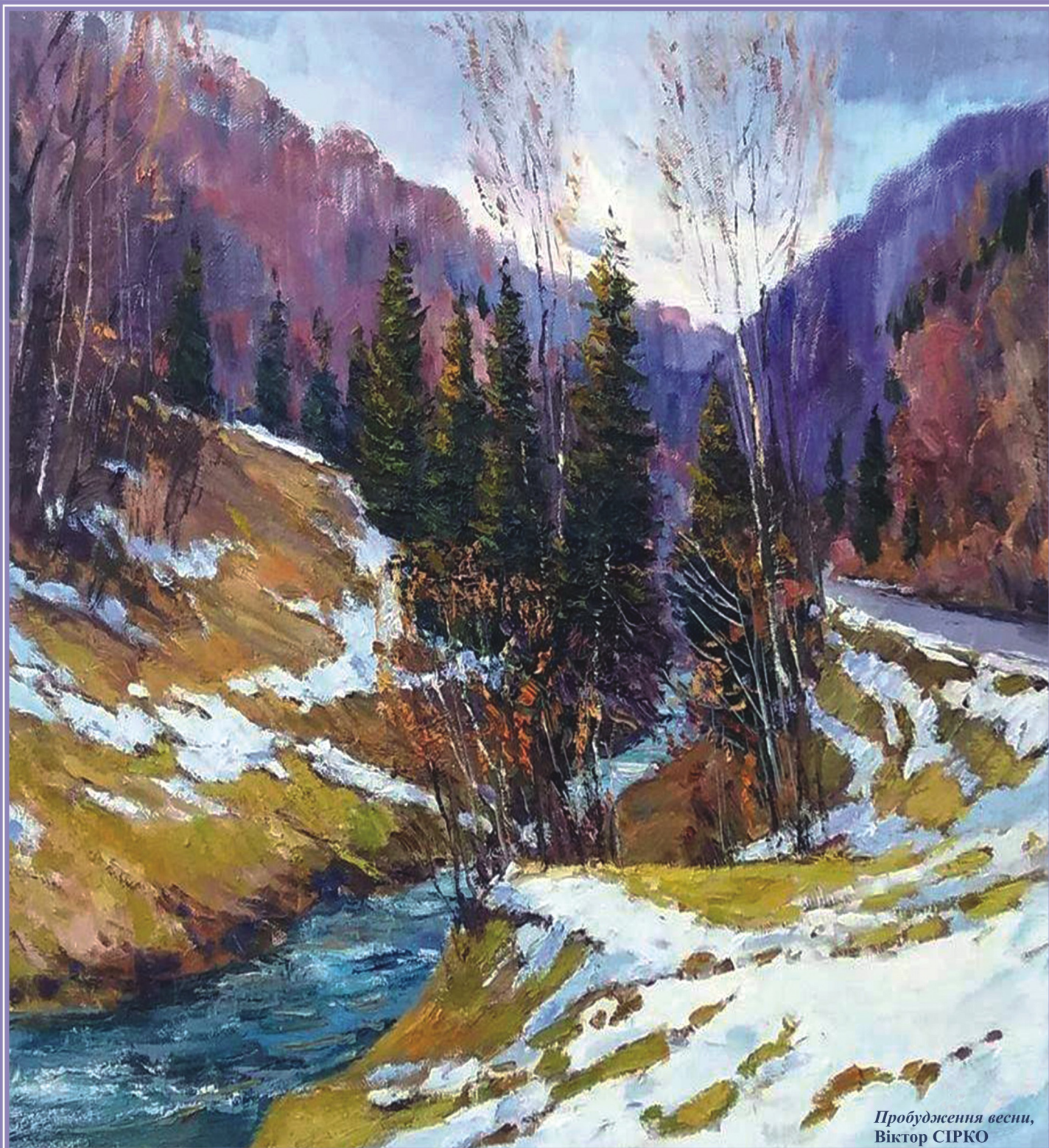

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXX рік видання. № 320, лютий, 2021

Пробудження весни,
Віктор СІРКО

*І чужому навчайтесь,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шевчук

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Корнелій Ірод,
Іван Кідешук, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Михайло Михайлюк,
Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *До 150-річчя від дня народження Лесі Українки:*
  - «О, яка ж то кара Месією, що світ рятує, бути!»
  - Прославляння вогню
  - Трагічність генія в «Лісовій пісні» Лесі Українки та «Лучафері» Міхая Емінеску
- ❖ *Українські еквіваленти «очаровуючої гри іконами» поеми Міхая Емінеску Лучафер*
- ❖ *Учений європейського рівня*
- ❖ *«Чигрине, Чигрине» – символ надії на оновлення України (II)*
- ❖ *Пішов у засвіти Іван Арделян*
- ❖ *Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (LVII)*
- ❖ *Молодість Романа Шептицького (1865-1899)*
- ❖ *Молитва до каменів (поезія)*
- ❖ *Косарі (оповідання)*
- ❖ *Свято. IV Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- ❖ *Епопея задунайських козаків (Уривок з драми)*
- ❖ *Із сучасної румунської прози:
Дан Клаудіу Тенесеску, «Шлях Мавок»
(уривок з роману)*
- ❖ *Християнські читання «Гірчичне зерня»
(Оповіді про основи християнського
віровчення)*

25 лютого 2021 року виповнюється 150 років з дня народження Лесі Українки (Лариси Петрівни Косач-Квітки) – видатної української письменниці, перекладачки, фольклористки, культурної діячки, однієї з центральних постатей національної культури. В сучасній українській традиції Леся Українка входить до переліку найвідоміших жінок давньої та сучасної України.

Володимир АНТОФІЙЧУК

«О, яка ж то кара Месією, що світ рятує, бути!»

(Конфлікт небесного й земного в драматичній поемі Лесі Українки «Одержима»)

Драматична історія раннього християнства здавна приваблювала письменників, які прагнули створити художні моделі екзистенційного зіткнення язичницького і християнського світобачень, дослідити вплив ідей Месії на долі конкретних людей і соціуму. Ці мотиви набули широкого розповсюдження у світовій літературі різних культурно-історичних епох. При цьому авторів цікавили не так питання релігії, як дослідження філософських і морально-психологічних сутностей драматичних зіткнень різних за світоглядом епох, а також актуалізовані при цьому паралелі між історією Римської імперії в період її деградації і розпаду та певними періодами з життя загальнолюдської цивілізації. Особливої актуальності набули ті проблеми, що постали в особистому житті конкретної людини з її прилученням до нового світогляду та його етичних норм.

Слід підкреслити, що відзначені проблеми чи не вперше у світовому письменстві з усією гостротою і широтою та глибокою аргументованістю постали в художніх версіях Лесі Українки. Над християнською тематикою поетеса найактивніше працювала від початку 1900-х років і до кінця своєї творчості. За цей час вона створила такі шедеври, як «Одержима» (1901), «Що дасть нам силу?» (1903), «Мгновение» (1905), «В катакомбах» (1905), «Руфін і Прісцилла» (1908), «На полі крові» (1909), «Йоганна, жінка Хусова» (1909), «Адвокат Мартіан» (1911) та ін. Показово, що про особливе зацікавлення Лесі Українки християнською тематикою свідчить не лише досить велика кількість творів, а й сам підхід до її художньої реалізації. Якщо до кінця 1890-х років взаємини творчості поетеси із християнством визначилися здебільшого зверненням до обробок біблійного сюжетно-образного матеріалу, перекладом на українську мову різного роду релігійної літератури, то відтак авторка заглиб-

люється у саму суть християнського вчення, створюючи на основі цього багатопроblemні зразки художніх моделей, у яких превалює мотив осягнення Ісусових ідей конкретними людьми зокрема та суспільством загалом.

Використання широко відомого для реципієнта матеріалу допомагало письменниці осмислювати не лише загальнолюдські проблеми, а й, головне, досліджувати актуальні для свого часу філософські, суспільно-політичні та морально-етичні тенденції і процеси. Саме тому в її християнських версіях так багатопланово розглядаються проблеми міжособистісних взаємостосунків та індивідуальної психології в екзистенційних ситуаціях і станах: «віра і невіра», «щире служіння Богові й фанатизм», «особистість і натовп», «моральне вчення та його соціально-ідеологічна реалізація», «етичний релятивізм і його переростання в онтологічний нігілізм».

Звернення Лесі Українки до біблійно-християнських джерел характеризується розмаїттям форм і засобів їх трансформації: орієнтація на протосюжет та полеміка з ним, продовження або дописування сюжетних схем, принципова актуалізація надчасових характеристик, включення національно-побутового матеріалу, вільний переказ тощо. Слід зауважити, що ставлення Лесі Українки до християнства не завжди було однозначним, не позбавлене воно протиріч і сумнівів, але сповнене постійних пошуків істини, котра народжувалася у гарячих дискусіях і гострій полеміці митця із власним «Я» аналітика, а інколи й у неприйнятті уже готових висновків. Невипадково у творах Лесі Українки, де порушуються проблеми християнства, домінує дискусійне начало, боротьба полярних світоглядів, одверте декларування позицій персонажів.

(Продовження на 4 с.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ До 150-річчя з дня народження Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

«О, яка ж то кара Месію, що світ рятує, бути!»

(Продовження з 3 с.)

Найпоказовішою з цього погляду видається драматична поема «Одержима», в якій загальновідомі євангельські колізії ускладнюються оригінальними сюжетними ходами і набувають багатоаспектного морально-психологічного тлумачення. З одного боку, образ Месії та легко впізнавані за євангельським контекстом ситуації концентрують увагу реципієнта на осмисленні особи і вчення Боголюдини; з другого, – згідно з авторським задумом (початковий варіант заголовка «Месія й одержима» акцентував рівноправність головних персонажів), у центр образної структури поеми висувається Міріам, що призвело до суттєвої драматизації системи онтологічних і аксіологічних конфліктів у творі.

Саме через призму світосприйняття та специфічного емоційного ставлення героїні до Месії художньо досліджуються деякі загальнозначимі у всі часи проблеми міжособистісних взаємовідносин та індивідуальної психології в екзистенційних ситуаціях і станах: «віра й невіра», «фанатизм», «особистість і натовп», «умови переростання етичного релятивізму в глобальний нігілізм», «моральне вчення та його соціально-ідеологічна реалізація», «людинолюбство та його імітація» і т. п.

Змістова структура драматичної поеми «Одержима» характеризується складним взаємопересіканням екзистенційних суперечностей між персонажами, які оформляються і розгортаються на тлі канонічного контексту. У структурі поеми цілком чітко виділяються такі сюжетні лінії, що визначають своєрідність євангельського матеріалу. Це, передусім, взаємостосунки між Міріам і Месією, які дозволяють авторові дослідити екзистенційну ситуацію трагічного нерозуміння жінкою Боголюдини. Умовно це протистояння можна трактувати як конфлікт небесного й земного.

Вже перший монолог Міріам визначає домінуючу трагічну характеристику Месії, який «годівлю дав юрбі, тілам і душам, / всім дав спокій», але сам фізично і духовно залишився самотнім:

...О, яка ж то кара

Месію, що світ рятує, бути!

Всім дати щастя і нещасним бути...

Своєрідність трактування образу Месії в поемі зумовлена тим, що особа пророка та його вчення

осмислюється з погляду психології закоханої жінки, яка страждає через усвідомлення невідворотного трагічного майбутнього Учителя і неможливості бути зрозумілою ним. Усе пояснює фанатизм Міріам, яка спочатку ставить питання: «Хто міг би врятувати його самого / від самотини, від страшної слави?», а потім прагне пройти свій «шлях на Голгофу», який характеризується повним самозреченням, безкомпромісною та зневагою до світу. Героїня постійно акцентує винятковість свого ставлення до Месії, але це почуття далеко не безкорисливе, яким воно видається на перший погляд.

Любов Міріам до Месії відверто егоїстична, оскільки вона вимагає від нього не тільки уваги, а й певної жертви у формі відмови від ним проповіданого. Бездумне почуття Міріам («Чого ж се я слідом за ним блукаю? / Чого? Сама не знаю... / Чого ж я сподівалась?.. Я не знаю!.. /...Я не знаю, чого я йшла з юрбою») передбачає якусь очевидну компенсацію, тому що героїня не тільки не розуміє вчення Месії, а й, головне, свідомо не хоче його сприймати, вважаючи, що її коханий помиляється. Саме це спонукає її до світоглядного поєдинку з тим, хто для неї є Суттю людського світу і особистого життя.

Всезнаючий і всерозуміючий Месія може дати хворій душі героїні «тільки» спокій, однак саме такий кінець неприйнятний для Міріам, бо вона з самого початку жадає жертвовного служіння, вважає себе єдиною людиною, яка справді може зупинити невідворотне, «врятувати його самого від самотини, від страшної слави».

Як бачимо, вже на самому початку розвитку сюжетної дії зав'язуються основні онтологічні та світоглядні конфлікти поеми, які в процесі розвитку наберуть безвихідно-трагічного характеру. Питання Месії примушують героїню викладати свої погляди на основоположні онтологічні проблеми, давати оцінку проповідям євангельського персонажа. Поступово з'ясується, що вона не сприймає цих проповідей, оскільки вважає їх незрозумілими й непотрібними для людей, а етичну позицію Месії – помилковою. Своєрідний «мазохізм» героїні в цій сцені виявляється в постійному приниженні, абсолютному відреченні від свого «Я».

Нездатність Міріам зрозуміти і сприйняти милосердний характер проповідей Месії, її фанатична

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ До 150-річчя з дня народження Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

жертвність, що межує із запереченням цінності всього людського світу, однозначно відкидаються пророком, якому чужа ця відверто людиноненависницька любов

Утвердження винятковості свого ставлення до Месії в сполученні з бездумним відторгненням (несприйняттям) його вчення поступово трансформуються свідомістю героїні у своєрідну філософію войовничої ненависті та насильства:

В моїх очах я чую зброї полиск,
в моїх речах я чую зброї брязкіт,
так я узброєна в свою ненависть...

Варто відзначити, що в монологах Міріам письменниця досягає суттєвого емоційно-смыслового напруження за рахунок активного нагнітання анафор, епіфор, синтаксичних паралелізмів та інших фігур, які в сукупності надають висловлюванню конкретної змістової орієнтації. Крім того, експресивність використуваних поетичних засобів поступово створює в контексті поеми атмосферу специфічної бездуховності головної героїні, оголює процес еволюції її світогляду від початкового етичного релятивізму до глобального духовного нігілізму.

Декларуючи свою любов, Міріам справді хоче і готова стати тільки жертвою, в ім'я утвердження свого почуття і зрештою для виправдання самоцінності свого деформованого «Я». В «Одержимій» є показовий діалог, який не тільки виявляє полярність ставлення людей і Міріам до Месії, а й надалі постійно відіграє роль своєрідного провокуючого каталізатора для дослідження євангельської загадки як самою Лесею Українкою, так і багатьма іншими авторами. Важливість постановки цієї проблеми для розуміння змістової структури поеми з усією очевидністю виявляється у зіткненні принципово різних, точніше, антагоністичних інтерпретацій Месії:

Старий

Благай Месію, щоб зцілив тебе
і визволив від того злого духа
святою силою своєї крові й тіла.

Міріам

Щоб визволив мене ціною крові?
Своєї крові? Та невже ти, діду,
гадаєш, ніби я себе ціную
дорожчою, ніж чиста кров його?

Саме «ціна крові» Месії осмислюється багатьма авторами як мірило людського в людині, ця «ціна» оголює справжні очікування і задуми євангельських

І. Філонов. Одержима. Офорт. 1962 р.

персонажів (див.: «На полі крові» Лесі Українки, «Юда Іскаріот» Л. Андрєєва, «Ціна крові» С. Черкасенка, «Христа розпинають знову» Н. Казандзакіса).

Якщо світова література традиційно досліджувала проблему «ціни крові» на матеріалі колізій, пов'язаних з образами Юди Іскаріота, Понтія Пілата, священників синедріону і т. ін., то Лесею Українкою принципово зміщує домінуючу точку зору, яка певною мірою руйнує канонізований євангелістами світ жіночих образів. У більшості літературних версій жінки, що оточують Христа чи з якихось причин бажать пов'язати своє життя з його долею, певною мірою втрачають індивідуальність і потрібні для створення своєрідного «тла», яке акцентує реальну відстань між прагматичними думками оточення Месії та його істинним призначенням.

Згідно зі світовою літературною традицією, євангельські жінки просто люблять Ісуса, в їх жертвності нема розрахунку, вони не вимагають ніякої «компенсації» за можливість бути поряд з ним. Іншими словами, жіночі персонажі покликані якісно підсилити контекст милосердя, який виникав довкола Ісуса. У поемі ж Лесі Українки героїня одержима не стільки пристрасною, почуттям, а ідеєю, яка явно суперечить проповідям Ісуса, чужа їм. Діалог між Месією і Міріам, що відбувається в пустелі, асоціюється з євангельською сценою спокушання Ісуса дияволом і, як у канонічному тексті, завершується утвердженням перемоги Христа:

...для тебе
я не Месія! Ти мене не знаєш.

(Далі буде)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ До 150-річчя з дня народження Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Магдалина ЛАСЛО-КУЦЮК

ПРОСЛАВЛЯННЯ ВОГНЮ

«Всякое сердце есть жертвенник, огнище или каминок... Желание есть то неугасаемый огонь, день и ночь горящий. Дрова суть то вся, желаемая нами. Сие горнило и сия бездна – угліе огненное, курение дыма восходящая до небес и нисходящая до бездн пламенныя волны вѣчно изблеваает, сама сущи морских бездн и ширина небес встѣх», – писав Григорій Сковорода у «Благородний Еродій».

Розуміння вогняної природи всього духовного було таким сильним у Сковороди, що не маємо підстав сприймати ці слова лише як стилістичну прикрасу. Треба було дочекатись появи Лесі Українки, щоб в українській літературі знову прозвучали, подібні до сковородинських, слова на славу вогню. Однак Леся Українка мала перед Сковородою ту перевагу, що вона була ознайомлена зі староіндійською літературою, і тому без жодних вагань сприйняла гераклітівське розуміння вогню як початку і кінця всього суцього. Прославляння вогню у вірші «Це було за часів святої Германоди» не є чимось випадковим у творчості поетеси, раптовим вибухом поетичної фантазії, воно має глибоку філософську і міфопоетичну основу, закладену в її підсвідомості ще в часи молодості, та просвічуватиметься всією її діяльністю. Це не припущення. На таке твердження і маємо документальні свідчення, а саме перекладені Лесею Українкою для своїх сестер гімни Ріг-Веди, коли письменниця писала для них 1890 року курс стародавньої історії східних народів. Цей курс появився друком посмертно, у 1918 році. Зроблені з німецьких і французьких перекладів Ріг-Веди, переклади фігурують у неї, як ілюстративний матеріал. Серед них переважають гімни, у яких ідеться про вогонь. Гімни божеству Агні відкривають у Ріг-Веді різні цикли (мандали), і, можливо, тому вони справили на поетесу особливе враження. Її примітки до текстів свідчать про досконалу інтуїцію відносно різних аспектів культу божества Агні. У першому з перекладених гімнів Агні рядок «в нас, як дві матері його на світ породили» пояснюється так: «Дві матері» – тож саме ті дві тріски «Афані» та «Праманта», що з них «втирається святий вогонь». До речі, цей гімн завершується рядками:

«Мудрий, щасливий ти, Агні! о, зглянься
на наші благання!
О, допровадь нас скоріше до щастя й багатства!

А другий перекладений Лесею Українкою гімн кінчається такими рядками: «Дай нам, Агні, товариство

хоробре й багатство щасливе./ Дай нам хорошу сім'ю і великі багатства!». Ці рядки не залишають жодного сумніву в тому, що вогонь не тільки нищить, але й творить, будучи в концепції давніх індо-європейських племенджерелом всякого багатства. На відміну від інших письменників, наприклад, Овідія або Сковороди, Леся Українка повністю зрозуміла суть жертвоприношень божествам вогню, засвідчуючи це й у своїй оригінальній творчості. Так само, завдяки ознайомленню з індійською літературою, вона дуже рано зрозуміла діалектику життя і смерті, роль вогню у безперервному процесі змін у світі. Ось її переклад одного санскритського «погребного гімну»:

«О, не пали його, Агні, не завдавай йому болю!
Не роздирай його тіла! Як приймеш його
ти, премудрий,
вічним батькам його дай! Хай до Сурії
вернуться очі,
Вайу дихання хай прийме. Дай небу й землі
їм належне.
Водам, ростинам верни сього тіла частини.
Тільки безсмертну частину пройми
своїм пломінем ясним,
Боже, Агні, і зогрій своїм палом ту душу,
в постаті ясній неси її в край, де правдиві люди.
Агні! Нехай він полине до прадідів наших!
Хай він приходять на поклики наші й подання.
Потім нехай оживе й прийме яку постать.
О, Дйетаведас! Хай знову з'єднається він
з яким тілом.

Читаючи фінал «Лісової пісні», слова Мавчиного духу до Лукаша, не можна не відчути далекий відгук цього гімну Ріг-Веди, збереженого глибоко в підсвідомості поетеси.

Але відгуки з Ріг-Веди відчутні й в інших творах Лесі Українки, в яких ідеться про жертвоприношення вогню. Дуже оригінальною є розробка цієї символіки у творі про долю митця, а саме в драматичній поемі «У пущі» (1907 р.), і це, може, найбільш актуальне, найбільш промовисте на наші дні з усієї її спадщини.

Герой твору, скульптор Річард Айрон, походить з пуританської родини, яка, рятуючись від релігійних переслідувань, втекла до Америки, оселившись з цілою пуританською громадою на чолі з пастором Годвінсоном у штаті Массачусетс. Нацькована пастором громада

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ До 150-річчя з дня народження Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

починає у свою чергу переслідувати скульптора, вважаючи його мистецтво ліплення людських подоб бридким богові. Незважаючи на ці цькування, або, мабуть, саме через них, живучи серед громади, Річард працює з посиленою пристрастю, сподіваючись використати все те, чого навчився в Італії. Про це він згодом сам скаже:

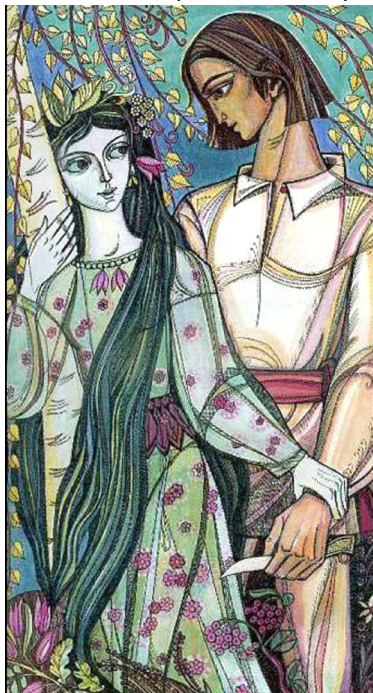
І марив я тоді, що в сій громаді,
серед нового краю розпалю я
одвічної краси нове багаття.

Але статуї його були розтрощені, а сам він змушений втікати до Північної Америки до Род-Айленда. Однак свобода і спокій, які він знаходить, не сприяють розквіту його таланту, оскільки жителі цього поселення сприймають його витвори чисто утилітарно, з погляду обмежених ідеалів «споживацького суспільства», зацікавленого тільки матеріальним добробутом. І на відміну від пуританської громади, глухої до запитів духу, ці міщани доходять до того, що радять йому ліпити замість статуй горшки. Ось його висновок:

Вони
мені дали притулок, працю, спокій
і... справді, волю. Хто ж із того винен,
що в мене в грудях серце неспокійне,
що попалив його якийсь вогонь,
до варива й печива нездатний, –
він, може б, міг на олтарі великім
палить великі жертви всепаління...
Та де ж ті олтарі? Я наче бранець,
що на чужій землі шанує бога
нікому невідомого в країні...

Це місце явно перегукується з вищеведеною цитатою з твору Сковороди «Благородний Еродій». Різниця лише в тому, що Сковорода взагалі вважав людське серце вітварем, а на погляд Лесі Українки потреба таких жертвоприношень характерна винятковій особистості, зокрема митцеві. Причому, на відміну від Сковороди, така символіка розроблена в Лесі Українки незалежно від Мойсеєвого П'ятикнижжя, як натяк на язичницькі ритуали. Невситима жага краси трактується у цій драматичній поемі саме як така прикмета душі Річарда. Про це є пряма згадка в рукописному варіанті твору, де герой заявляє:

Ну, якщо так,
то я зостанусь язичником (поганином) довіку,
хоч би мене сім раз на день хрестили.

Виходить, уся поведінка Річарда пояснюється не свідомим вибором між тим чи іншим типом суспільства, а об'єктивною сутністю мистецтва, яке є горінням і нічим іншим бути не може. А горіння неминуче пов'язане із жертвою. Вище ми згадували вже про архаїчне повір'я, згідно з яким людина не може створити нічого тривалого без принесення «жертви будувannya». Воно з'явилося як віддзеркалення об'єктивних процесів природи, для яких характерна діалектика народження і смерті, руйнування і будувannya. Але це далеко не безпідставний забобон. Великий митець завжди творить чи то переборюючи себе, чи опір свого середовища, й енергія його діяльності пропорціональна силі протидії. Цим і пояснюється парадокс Річарда Айрона, який творив із завзятістю у ворожій його мистецтву пуританській громаді та в якого опустили руки у вільній, ліберальній, але байдужій, або швидше нейтральній до його ідеалів мистецтва громаді в Род-Айленді.

Ми живемо у світі, де панують протилежні життєві позиції, які нагадують поляризацію ідеалів двох американських середовищ, у яких діяв герой Лесі Українки.

І на дилему сьогодинішніх митців її твор дає переконливі відповіді, які, може, й не прозвучали так сильно в час написання поеми. З великими творами мистецтва таке буває часто. Вони стають ближчими, актуальнішими, вагомішими в пізнішу добу. Жаль тільки, що критика до сьогодні не звертає увагу саме на вузлові проблеми твору і часто блукає манівцями анахронічних інтерпретацій, то надмірно модернізуючи сенс твору, то розпливаючись у загальниках. А слід би лише в'яснити семантичні кореляції символіки вогню у творі, і все стало б на своє місце. Леся Українка завжди будує свої драматичні твори на таких перегуках семантики образів-символів, і драматична поема «У луцці» не побудована інакше, як «Камінний господар», в інтерпретації якої критика завжди виходить із символіки каменю.

На восьмому з'їзді письменників СРСР у липні 1986 року прозвучали слідувачі слова Юрія Мушкетика. Прочитуємо їх, як вони зафіксовані в газеті: «І тому нас не можуть не дивувати аргументи й заяви, які ми почули з уст деяких учених з відомої аварії і «ми набули цінного досвіду» і «наука вимагає жертв». Жертв вимагають боги, але їх, як повідомила та ж наука, немає».

(Продовження на 8 с.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ До 150-річчя з дня народження Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

ПРОСЛАВЛЯННЯ ВОГНЮ

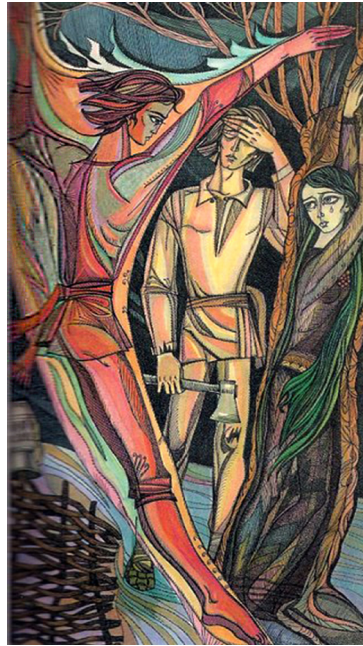
(Продовження з 7 с.)

Українські класики не так просто вирішували ці питання. Коли Скворода радив не марити планетами та зірками, а заглядати в печери людської душі, він знав краще, ніж наші сучасники, що науці не можна сліпо довіряти, бо вона несе на собі печать обмеженості людських можливостей, людських слабостей і вагань. Навколо нас і в нас самих блукають сили темряви, яких треба стерегтися і боятися; надмірна гордість і самовпевненість, як і гібрис античних героїв, тяжко караються. Єдиний захист і надія – це жертвоприношення. Стародавні народи вважали, що для жертвоприношення необхідне спалення чогось цінного не тільки тому, що це вияв самозречення, але й тому, що вони вважали вогонь одним із начал космосу. Жертводавець отожднює себе зі сутністю світу, стаючи в такий спосіб вівтарем. Внаслідок цього відроджується його власна душа. Це свого роду акт смерті душі для нових її народжень. У індійській філософії цей процес представлений як перебудова «атмана», власної особистості, для поєднання з «брахманом», стовпом світу.

Авторка «Кассандри», напевне, не погодилась би з думкою Ю. Мушкетика, ніби все в долі людини влаштовано ясно й раціонально, і символіка вогню в неї має не тільки об'єктивне значення, як спосіб характеристики персонажа, але й суб'єктивне, як вираз власних сумнівів і надій, як спосіб співвідношення себе із глибокими законами життя і смерті. Для неї, напевно, підійшли б слова Гете про те, що людина, яка не має у собі оте «умирай і становись», є тільки сумним гостем на темній землі. Сама творчість Лесі Українки, яка творила, знаючи, що приречена на близьку смерть, і писала борючись із недугою тіла, це дуга високої напруги, що висить над берегами життя і смерті. Тому найбільш яскравий образ її творчості — це образ спаленої у вогні Мавки, яка, незважаючи на все, славить життя.

Постать Мавки далеко не єдине зі втілень вогню в цій п'єсі. У «Лісовій пісні» маємо й пряме, народне оформлення цієї символіки в образі Перелесника. Про себе він висловлюється так:

Так от і ми
кинемось, ринемось
в коло сами.

Зорі пречисті,
іскри злотисті,
ясні та красні вогні променисті,
все, що блискуче, –
все те летюче,
все безупинного, руху жагуче!
Так от і я...
так от і я...
Будь же мов іскра, кохана моя!

Подібного роду образи знаходяться і у фольклорі інших народів. У румунському такого роду спокусник прилітає до жінки невідомо відкіля і названо його Zburătorul. Для поетів це дуже приваблива постать, і у творі Лесі Українки цей образ дуже колоритний. Це спроможний зірвати з неба зірку метеор, кучері у нього вогнисті, часом він подібний до змія, а часом щирий Мавчин друг.

Найважливіший момент у партії Перелесника в «Лісовій пісні» – це його роль у врятуванні Мавки, коли намовлений Килиною Лукаш рубає вербу, в яку перетворилась Мавка. У цю мить із неба вогнистим змієм-метеором злітає Перелесник і обіймає вербу, вигукуючи:

«Я визволю тебе, моя кохана!»

Верба спалахує вогнем, який перекидається на хату й нищить Лукашеве добро. Діти біжать по воду, але вода не гасить той вогонь, від неї він розгоряється ще сильніше.

Оскільки в образі Перелесника вогонь переплітається з коханням і в ході дії між вогнем і водою виникає змагання, ми припускаємо, що в його творенні певну роль відіграли купальські пісні, які записала 1894 року поетеса:

Летіло помело через третє село.
Стовпом дим, стовпом дим.
А де воно впало? В Марусі на хаті.
Стала Марусина хата горіти,
Стали їй хлопці хату гасити,
Стали вони воду відрами носити.
А Петруньо приніс водиці полою,
Вже ж тобі, Марусю, жити зо мною.

Пісенні елементи – вогнисте помело, дим стовпом, хата, яка горить і яку гасять – наявні у творі не тільки як побутова деталь, але і як момент, пов'язаний з участю надприродних сил, які зненацька нищать людське мирне життя.

Нам уже доводилось аналізувати антропологічні й космологічні аспекти «Лісової пісні». У статті «Леся Українка і Герхарт Гауптман» ми розвивали думку, що у творі

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ До 150-річчя з дня народження Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

представлений астробіологічний міфічний комплекс. Вічне чергування пір року, яке приносить зі собою відродження того, що відмирає, основне у релігійних ідеях землеробських народів, становиться організуючим принципом моделювання всіх інших уявлень. У творі Лесі Українки це вічне повернення уособлене Мавкою, яка спочатку появляється на сцені у яснозеленій одежі, виходячи зі стовбура старої розщепленої верби, а пізніше сама перетворюється на неї. Верба займається вогнем, тіло Мавки стає попелом, з якого, як вона пояснює Лукашеві, відродиться життя, бо попіл з водою зростає вербу. Отже Мавка символізує ідею, що смерть такий же неминучий момент коловидного процесу буття, як і народження.

Мавка в зеленому одязі – Мавка перетворена в попіл. Як не згадати наведені нами з казки «Ох» образні елементи. Вогонь, попіл і вода показані або нагадані глядачеві «Лісової пісні». Зелений Ох тричі покропив спаленого ледачого слугу живою водою і народився козак на славу. Наймит рубав дерево. Мавка – сама дерево, людина, яка виходить з дерева, або, як давні боги, живе у дереві чи перетворена в дерево. Все це архетипові моделі уявного, і вони представлені у п'єсі не ізольовано, а наче інсценізація великої космогонічної драми.

У талмуді згадано, що всі хвороби, тобто нещастя людини, спричинені гріхом, виликаються через контакт з водою, бо її створено раніше від людини. Ця первородність води в космогонічному плані має аналогом перші дії п'єси, які розгортаються в царстві вод. У міфах народів Північної Європи секрет невмирущості лежить у глибинах вод. Тому в німецькій мові слово зі значенням душі Seele і слово зі значенням озера та моря See етимологічно споріднені. У готській мові також існувала така паралель Saivs – Saivala (Seele). Слово Seele жіночого роду, тому що жінка родить і вона має здатність ясновидіння і лікування.

У п'єсі Лесі Українки особливі сили води уособлені духами. Водяник уособлює воду, «що знає свої береги», – отой жіночий характер води, який плекає родючість і зріст у житті. Недарма ж Водяник виступає рішуче проти свого суперника, також духа води, «Того, що греблі рве», який уособлює бурхливу весняну воду, яка, як воля молода, все підмиває, натомість літом, коли вода найбільш потрібна для врожаю, щезає. Так і пристрасть. Між творчою гармонією і деструктивною силою ірраціональної енергії відбувається в природі та ж сама боротьба, що і в душі людини. Все на світі, і природа, і люди підвладні одним і тим же законам. Різниця полягає в тому, що людина свідомо того, що вона знає, і завдяки свідомості підноситься над стихією природи. Так виникає душа, і саме цей космогонічний процес виникнення душі через самоусвідомлення

страждання і радості унаочнений у п'єсі реакцією Мавки на сопілчину гру Лукаша.

У критиці вже висловлювалась думка, що сюжет п'єси оснований на протиставленню між людиною і природою. Мавка загинула, бо не послухалась попередження Лісовика й пішла на людські стежки неволі. Але якби задум твору зводився лишень до цього, то в ньому не було б місця для тих оптимістичних висновків, які з нього випливають. Насправді, це лише одна з граней твору. Його ж головна тема – це велика тема згоряння й відродження, велика епопея постійної космогонії, переконливо розкритої в книзі П'єра Теяра де Шардена «Феномен людини». Цей мислитель знайшов успішне розв'язання між науковою теорією еволюціонізму й біблійним варіантом космогонії. Заперечивши ідею одноразового творення світу, він переконливо доказав на основі величезного фактологічного матеріалу, що розвиток життя на землі – це безперервна космогонія, як розвиток психіки, що на нижчому плані відповідає розвиткові духу, а на вищому – самоусвідомленню. Різні ступені матеріального світу це різні ступені концентрації духовного начала. У образі Мавки Леся Українка показала саме такий приклад зародження душі, довівши, що між природою і людиною антагонізм лише частковий.

«Лісова пісня» не є лише результатом літературної традиції. В її задумі синтезовано величезний етнологічний матеріал, у тому числі й фольклорний, пісенний і звичаєвий комплекс символіки купальських пісень. Адже співвідношення води й вогню, діалектика смерті й народження в рослинному світі, яке в купальських піснях символізоване смертю богині родючості, та її нове народження із пошматованого тіла, вся ця грандіозна космологічна концепція, що розвинулась із культу вогню, по-своєму відображається в долі Мавки, знайшовши своє експліцитне вираження в тексті твору. У заключній сцені «Лісової пісні» Лукаш висловлює свій жаль з приводу того, що занастив Мавку, позбавивши її тіла. А вона йому відповідає:

О, не журися за тіло!

Ясним вогнем засвітилось воно,
чистим, палаючим, як добре вино,
вільними іскрами вгору злетіло.

Легкий, пухкий попілець
ляже, вернувшись на рідну землю,
вкупі з водою там зростить вербицю,
стане початком тоді мій кінець.

Ці величні й ніжні акорди гімну во славу вогню увінчують його поетизацію як космогонічну силу в дожовтневій нашій літературі.

(Стаття передрукована з альманаху «Обрії»,
видавництво «Критеріон», 1988 р.
Ілюстрації Софії Караффи-Корбут)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ До 150-річчя з дня народження Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Іван КОВАЧ

ТРАГІЧНІСТЬ ГЕНІЯ В «ЛІСОВІЙ ПІСНІ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА «ЛУЧАФЕРІ» МІХАЯ ЕМІНЕСКУ

Романтики чудово «зловживали» ефектами перебільшеності персонажа. Воно, зрештою, відповідало намірам їх течії, адже романтизм виникав із душевних забуттів, мрійливих, максимальних, ренесанського гігантства в найскладніших і детальних його рельєфностях. Безумовно, що таким способом здобувалися задуми над життям, над їх незвичайностями, над украї незвичайними людьми, сила в суспільстві яких добивалася цілей, або ж гинула. Ізоляція в таких випадках була суто необхідною, оскільки в одному суспільстві, хай воно буде і видуманим, незвичайні сили, люди незвичайних характерів, переважно знаходячись на крайностях людського, «позитивного», а чи «негативного», порівняно з більшістю ставали виокремлено «чужими», суттєво «інакшими», або ж геніями.

І вже з умови існування таких людей-персонажів вимагається, наче потреба першорядності, нова умова – умова перепон і боротьби із ними. В їх боротьбі із перепонами, які в літературі бувають не тільки суспільними і соціальними, спричиненими, приміром, несправедливістю таких же понять, стики сил, ніколи однорідні, є грізними, неначе завжди вибуховими. І, як правило, геній переможний; може й «піддатись» противним силам, тільки ніколи не мириться він з ними. І не тільки тому, що він праобраз загальнолюдських поривань до горизонтів, й не тільки тому, що його цілі завжди окремі й «надзвичайні», а й тому, що в контекстуальних змістах поривів гарних, ба навіть прекрасних почуттів, людина-геній, чи божество-геній віднаходять у собі силу небувалих переживань і випробувань, перш за все, людського походження, людських джерел.

Надзвичайне, будучи завжди під знаками глибоких душевних, або ж фізичних сил, у процесі творення генія добивається резонансів неабиякої, до крайнощів болючої трагічності в найрізноманітніших її виявах. Змістовно це пов'язане з екстремами, з «опозиціями», протиставляючого порядку елементами, без яких не мислимі разуче романтичні стики. Лише в стиках такого порядку систем вибухає трагічність, зокрема трагічність генія. Знаємо ж, що наслідків-ефектів без причин-мотивів не було і не буде.

І загалом, література світу, багатіючи на приклади творів у яких аналіз генія розробляється на рівнях соціальних поглядів, – це література контрастів і естетичних кутів зору.

Тому, якщо порівнювати такі твори, як «Лісова пісня» Л. Українки і «Лучафер» М. Емінеску, різносюжетні, але подібні трактуванням ідеї і тематики, слід дотримуватись тих принципів, що впливають зі змісту творів.

Так, аналізуючи трагічність генія в «Лісовій пісні», майже цілковито слід зберігати різні рамки естетичності, коли при аналізі «Лучафера» естетичність вмотивовується непристосованістю.

Будучи модерним поетом-романтиком, Емінеску використав ряд літературних та філософських реалізацій європейської культури, зокрема шопенгауєрівське світосприймання, яке, теоретизуючи питання титана і генія, доходить до окремих спостережень романтичного ладу і типу. У Емінеску прийоми виявляються соціальними причинами, але, наголошуючи на болючості й найвищому ступені трагічності, він, як й інші великі романтики, сягав далеко у сфери великої духовності, естетичності масштабів найвищої культури.

Та хоча почуття бунту проти «банальної», звичайної, іноді загальної ідеї, характерні масам, більшості, геній романтичного «учення» діятиме самотнім. А тому діяльність, беручи під увагу волю «однієї» надзвичайної людини, назвемо і єдиною. Єдині сили не подібні іншим силам, – вони стають геніальними, титанічними в міру опору, що його зустрічають на площині «битви» протилежних почуттів.

Слід підкреслити й те, що в Емінеску поняття генія і титана переплітаються. Тому Лучафер визріває не тільки генієм дії, а й титаном думки, що в стані надзвичайних вчинків. І хоч його непристосованість, по суті, добровільна, геній діє одним, а в диспропорційних становищах виявляє свою надзвичайність силою рівня, на якому знаходиться, мірою «везі», яка приступна лише йому.

Генія, звичайно, окрилює пізнавальний, але й спостерігаючий символи, які мовлять про трагічні почуття як про загальні неминучі переживання.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ До 150-річчя з дня народження Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

У таких випадках читача вже не цікавить геній як людина взагалі, а геній – як гніздо найбільш комплексних драматичних людських переживань. А в переживаннях, у трагічності генія меланхолічність стає майже обов'язковою. Вона йтиме поряд з величним «песимізмом» естетичних відгуків того ж самого генія, поряд із постійною жагучістю, так би мовити, живої... смерті; адже геніям не характерна смерть як така – вони вічні. «Вічність» і є в кінцевому порядку однією з найтрагічніших рис становлення генія, коли цей походить зі світу зоряних сфер...

І він, геній, взагалі, походить саме з цього світу, а коли із земного, то автори надаватимуть йому рис невмирущості істоти, яка лиш «випадково» знаходиться між людьми, бо саме романтизм міг, мав силу розвивати генія у всіх тонкощах – насамперед, у тонкощах величності, прийом, якому характерне рельєфно величаве виділення генія діями, а чи описами, з-поміж решти персонажів і прагнення абсолютності. І ця спрага абсолютності, як правило, універсальної, прагнення до вяснення нез'ясовного виступає тільки в діях генія.

Але часто прагнення генія спокушені земним елементом. Лукафер, наприклад, вимагатиме у Творця вмирущості. Чому? Тому, що йому вона потрібна силою умов для дальшого розвитку ідеї гуманного кохання, оскільки лише ним, коханням, він довершує свою життєву дійсність. Теплу, не холодну, бо в Лукафера один з найтрагічніших моментів становлення виявляється тоді, коли рішучість ізоляції в крижаних, недоторканих людиною вершинах стає кінцевою рішучістю. Інша трагічна характеристика цього ж генія постає якраз сила волі дорогами до земного спілкування з людьми. Це спроба, яка, вмотивована неможливим коханням, веде до крайностей драматичності й до зав'язки, до нетерпимо гнітючих фабуляційних становлень, які самі собою, звичайно, лиш структура сюжетності.

Метафоричність романтичного персонажа підказує таємничість істоти-генія, її зворушливу недугу в багатющості протиріч. І тому, що генії першорядно алегоричні персонажі, представляючи собою обов'язково узагальнюючі ідеї. Ноти фантастичного присутні навіть на землі, а космічність почуттів йтиме по шляху суб'єктивізму філософської думки, стилізація фольклорних моделей будучи прийомом, коли задля ідеї не цікавить умовний зміст, а те, що він виражає, що з нього випливає.

Всі романтики творили міфи, що перетворювались в універсальні символи. Емінеску піде по тій же дорозі.

Мавка, найдерзновенніший задум геніальності Л. Українки, символізує собою мистецтво. А тому що мистецтво, відповідаючи всім вимогам естетики, невмируще, Л. Українка добиватиметься невмирущості Мавки. Начало Мавки є таким же самим, але в спробі зв'язатись з красою душі людини, земної істоти, переможе Мавка. Як і Лукафер, вона проситиме розв'язки в цьому смислі, бажаючи стати вмирущою, щоб відповідати всім умовам Лукашевого існування. Для фабуляції це аж занадто можливе, адже, відтворена народною уявою, Мавка повинна стати шедевром цієї ж самої уяви для читача, для людини, обізнаної з цією міфічною істотою.

Так воно і насправді. Мавка невмируща, створена лісовими богами. Значить, не кимось іншим, а лісовими богами. Тому в «Лісовій пісні» виникає суто вмотивована і лісова космічність, де зоряний пейзаж появляється дуже часто і як декорація еротичності, явно розширюючи, таким чином, сцени любові, які відбуваються взагалі в земних рамках. Тут немає, фактично, небесної космічності, тут, так сказавши, лісова космічність низьких шарів атмосфери. Вона полягає в таємничості й мальовничості обоюваного лісу, коли ліс – певне царство, не нижче небесного. Поетеса органічно зберігає персонажів у природі, у космічності лісового простору, де, внаслідок дії романтичних концепцій і народних міфологічних символів, в умовах, за яких Місяць майже зовсім не присутній, фабуляція досягає «запропонованих» цілей без ізоляції людини від «вищого» світу, доводячи її до «конкретного» співіснування.

Лукаш стане співіснувати з Мавкою при першій їх зустрічі. Він її розлюбить, та не надовго, бо вони собі приречені, хоч тілесно вже їх смерть і неминуча, бач, і Мавка стала фізично вмирущою. Та не душевно, бо душа її житиме далі... Відрив Лукафера від світу, який його не розуміє, стає майже нормальним, природним. Це тому, що він не знаючи людського життя, покине навіть думку спробувати зрозуміти його, у той час, як Мавка йтиме шляхами любові несвідомо, наче наївно, та від усієї душі, до самої безконечності. Але вона представляє собою генія не формально, не тому, що походить з божественного міфічного середовища лісів. Вона є невмирущою, генієм своєю доцільною в задушевності структурою, витримкою у битві з перепонами.

Звичайно, земне життя зачаровує, вражає, підносить, коли воно казкове, ідеальне, навіть і надуманих персонажів склепінь, лісів, озер тощо.

(Продовження на 12 с.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ До 150-річчя з дня народження Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

ТРАГІЧНІСТЬ ГЕНІЯ В «ЛІСОВІЙ ПІСНІ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА «ЛУЧАФЕРІ» МІХАЯ ЕМІНЕСКУ

(Продовження з 11 с.)

Але ж егоїзм, характерний людській істоті, спотворює ідеалізоване, піснею піднесене життя. Виходячи з цієї ідеї, запримічуємо різницю, що існує між генієм земного елемента (Лукаш) і генієм лісового елемента (Мавка). Нарешті, Лукаш, як і Мавка, такий же самий елемент геніальності, ефекту романтичного світосприйняття. Він не помре не тільки тому, що читач цього не бажав би, він не помре для того, щоб далі існувала ідея вічності любові, нарешті, вічності мистецтва. Як не як, а ми цим існуванням милуємось, як чимось маловідомим, або й зовсім не відомим, тому що воно таємниче.

Коли розглядати структуру генія, то завжди вона набуває неабияких сил спроможності незвичайних метаморфоз. Все це набирає певних семантичних символів, які називають певні людські ідеали, чи просто цілі, коли трагічність впливає з прагнень, нав'язаних ідеальністю.

Майже в кожному рядку «Лісової пісні» відчуються відгуки певної конфесивності самої поетеси. Це тому, що поетеса, властиво, відтворює в образі Мавки свій образ, який мусить здаватися ідеальним у своїй трагічності. Так само, мабуть, з Лучафером Емінеску. Будь-хто, знаючи ледь-ледь життя Емінеску, скаже відверто, що поет відтворив свій особистий образ. І сам Емінеску про генія мав свої слова: «Його ім'я відривається від звичайного забуття, а на землі він не в стані ошчасливити когось, або бути щасливим. Він невмирущий, але й нещасливий...». Звичайно, Емінеску підкреслював шопенгауерівську теорію про генія.

Генії величаво наївні. Згадати б хоча Мавку. Наївність її охоплююча, майже дитяча...

Іще одне: багатства мовного в обох із згаданих персонажів не існує. Їх мова і дії наче умовні. Це має своє значення, бо в поняттях людей боги зловживають малим запасом слів, їх мова будучи величавою. Це більше про Лучафера, мова якого обмежується певними «формулами», глибокими у своїй лаконічності.

Варте уваги спостереження початків ознайомлення геніїв з людиною. Початки, переважно, щасливі, веселі. Процес цей чудовий, гуманно відкритий, але дорогою до життєвої розв'язки, власне, до літературної розв'язки, його трагічність зростає, – Лукаш, як і Каталіна (хоч вони собі й не дорівнюють завжди) мають досить сил для «банальності» земного щастя.

Мавка і Лучафер не зможуть терпіти світу умовностей, а будуть вірні своєму характерові – трагічній стійкості, не метаморфозній рефлексійності, – бо генії не можуть знайти собі змістовного відповідника.

В Лесі Українки, на відміну від Емінеску, є кінцевий оптимізм, що переплітається з меланхолікою почуттів. Перед своєю фізичною смертю Мавка скаже:

«О, не журися за тіло!
Ясним вогнем засвітилось воно,
Чистим, палючим, як добре вино,
вільними іскрами вгору злетіло.

Легкий, пухкий попільець
ляже, вернувшись, в рідну землю,
вкупі з водою там зростить вербицю,
стане початком тоді мій кінець».

Наче кричить меланхолія Мавчиної душі.
А потім:

«Я їм тоді проспівую
все, що колись ти для мене співав,
ще як напровесні тут вигравав,
мрії збираючи в гаї...»

Мистецтво невмируще. Естетичний оптимізм Л. Українки явний. Мавка бажає духовної слави, яка розвивається лише в широких просторах, темних чи світлих, шляхами космогонічності. Інтенсивність характерів здобуває сили лише в рамках поетичної безвісті. Це й тому, що геній стає окремим явищем у протиріччі із загальною психологією. Простір розширюється одночасно з розширенням і поглибленням внутрішнього космогонічного життя, яке, зрештою, найважливіше.

Так, якщо Лучафер діє в широчезних, неможливих для людського ока висях, то Мавка зобов'язує своє існування підкорятись земним, таємничим місцям лісового світу. Але місце її еволюції не обмежується, бо вона здатна на глибокі внутрішні переживання, далеко перевищуючи загальні психологічні рівні.

Процес пізнання у геніїв постійний. Тому постійною буде й трагічність генія, а муки продовжуватимуться, з певних джерел родитимуть нові джерела, дальшатимуть новими потенціалами напруженості почуттів, здобуваючи нові сходи до п'єдесталів душі.

(Стаття передрукована з альманаху «Обрії»,
видавництво «Критеріон», 1985 р.)

Іван РЕБОШАПКА

Українські еквіваленти «очаровуючої гри іконами» поєми Міхая Емінеску *Лучафер*

(Продовження з № 319)

Урочиста тональність незвичайної глибини, підкреслена лірична інтенсивність, словом, «магія емінесківської цілісності» (într-un cuvânt, „magia întregului eminescian”, Noica) – це інше складне «випробування» перекладачів, подолане у різній мірі через неповну передачу семантичної сутності строф, фразованих, наче звуки церковного органу (frazate ca niște sunete de orgă, Călinescu), у зображенні польоту лучафера між сузір'ями. Цей сегмент поеми починається дієсловом доконаного виду (рум. perfectul simplu), після якого слідує компоністична пауза – для вираження початку нової поемної дії:

«Porni luceafărul. Creșteau
În cer a lui aripe».

Замість дієслова минулого часу доконаного виду (=вираження одноразовості дії) Шпорти і М'ястківський вжили *теперішній* час – «Летить Лучафер», непозначаючи таким чином компоністичну паузу й невідзначаючи початок нової дії, а Стриженюк і Колодій належно вжили минулий час доконаного виду: «Злетів лучафер».

Урочиста тональність зображення польоту лучафера частково зменшена і через не зовсім художньо точний переклад незвичайної емінесківської сили надання відтинку *пластичності* ідеї польоту, вираженої надзвичайною картиною-«іконою» *симетрії* між *контракцією простору* (внаслідок жагучого спонукання/бажання («са igrare a elanului de care este purtat», Mincu) лучаферові ростуть *великі крила* (що, наче покривають простір), і *розширенням часу*, – явища, виражені *картиною-візією* (imagine-viziune, Vianu):

«Și căi de mii de ani treceau,
.....Creșteau
În cer a lui aripe,
În tot atâtea clipe»
(«І тисячі років минали,
.....Росли

У небі його крила
За стільки же хвилин»).

У версії Шпорти від польоту лучафера «В печалі і тривозі» «між світил» «Лягає тінь від чорних крил/ По голубій дорозі», а у версії М'ястківського – «Тіні крил/ У небі, наче хмари», а лучафер «Летить між світил,/ Поміж одвічних марев». Мотив протиставної симетрії *розширення часу* і *контракції часу* в архітектурі «ікони» достовірно переклав Колодій:

«Злетів лучафер... Розпростав/ Він крила в широчинні./ Тисячолітній шлях здолав/ За тисячні хвилини».

Пластичність зображення польоту лучафера в деякій мірі «ущерблена» неперекладом Шпортою прекрасної *симетрії* космічного простору:

«Un cer de stele dedesupt.
Deasupra-i cer de stele»
(«Небо зірок – під ним,
Над ним – небо зірок»).

М'ястківський зберіг опозиційну симетрію, але вона не по-емінесківському та у зворотному порядку представлена:

«Над ним безмежжя бірюзи» (= небо)

Під ним – пустель простори (= земля), через що ні траєкторія польоту лучафера не є емінесківською, оскільки у певний момент лучафер летить між *небом* і *землею*, згодом покидає цю траєкторію й підіймається значно вище, *над всесвітом* (!), звідки «...бачить всесвіт під крильми». Інверсованою опозицією симетрії представив Емінескову «ікону» також і Стриженюк власними доробками, бажано поетовими художніми конструктами: «Над ним стозоряний хорал,/ Під ним – зірки вогнисті». Ту ж інверсовану опозицію виявляє і Колодій, тільки емінесківське «cer de stele dedesubt... deasupra-i...» передає синонімічними пояснюючими виразами: «Над ним – весь небозвід горить,/ Під ним – сузір'я світять».

(Продовження на 14 с.)

Українські еквіваленти «очаровуючої гри іконами» поєми Міхая Емінеску *Лучафер*

(Продовження з 13 с.)

Відповідно оригіналові переклав Шпорта політ лучафера – «він, як блискавки стріла,/ Один летить між ними», «опустивши», однак, визначальну емінесківську романтичну рису лучафера-«бродячого мандрівника» («rătăcitor prin stele»). Цю рису не зберіг ні М'ястківський, вказавши, що лучафер «...летить(...)/ Понад моря і грози». А Стриженюк політ лучафера між зорями передав синонімічним порівнянням: «І він, як блискавковий вал,/ В іскристому намисті». Правильно переклав дану «ікону» Колодій, але ні він не зберіг два емінесківські відзначення – *безперервний* політ (*zbor neîntrerupt*) і ознаку лучафера-*бродяги*, *мандрівника* (*rătăcitor prin stele*): «Він, ніби блискавка, летить/ В міжзоряному світі».

Інше «випробовування» перекладацьких потенцій наявне у складній передачі, сповненій здобутків та недоробків, пластичної «ікони» «долин хаосу»

(«chaosul cu văi», Călinescu), народження космосу внаслідок надзвичайного горіння (рум. *combustie*) на місці, в яке долітає лучафер, і бачить, ...як «в перший день/ Постають світила» («...ca-n ziua cea de-ntâi,/ Cum izvorau lumine»), які напливом оточують його (їл «înconjoară sa niște mări, de-anotul»). Але він продовжує летіти. В «іконі» цього польоту наявне глибинне значення, а саме явище протилежного руху (= інша конкретизація емінесківської симетрії) – космосу, який насувається на лучафера, і вникання лучафера у космос, тобто лучафер переходить своєрідну генезу світу «хаосним клетотінням маґми, з якої виринають світила» («haosul bolborosind sa o magmă din care izvorăsc lumini», Călinescu), споглядаючи, як «Здовкіл від себе,/ ....як у той перший день/ Виринають світила» («Jur împrejur de sine,/ Vedeă, sa-n ziua cea dentâi,/ Cum izvorau lumine»), які затоплюють його – *izvorăsc lumine*», їл «înconjoară sa niște mări, de-anotul») («Здовкіл, із хаосу основ/ Він бачить, як в долині/ Світила постають немов/ У перший день творіння/ Й оточують його за мить,/ Наче хвилі моря», переклад Колодія). Цю «картину-«ікону»-візію, картину-поєзію» (*imagine-viziune, imagine-poezie*), як назвав її Тудор Віяну, з її *симетричною протилежною дією* космосу і

лучафера достовірно відтворив тільки Колодій, як видно з вищезитованого його перекладу. У версії М'ястківського не наявне явище злиття лучафера з космосом:

«Десь в незнаній глибині
Потоки мчать проміння».

А переклад Стриженюка зовсім невідповідний оригіналові: «В хаосі всіх небесних сил,/ Де вічне безгоміння...»

«Ікону» *злиття і дематеріалізації* лучафера до остаточного його зникнення («El zboară, gând purtat de dor,/ Pân'piere totul, totul», рум. «zboară, gând purtat de dor» майже неперекладне) перекладачами не вдалося ясно передати, через що вони не виявили фундаментальну опозицію *все – ніщо* (*totul – nimic*), *створене – нестворене* (*creatul – increatul*), *небуття* (*neantul*), яке вирує, «абсорбуючись застрашене власною порожнечою» (*ce se rotește absorbindu-se „de groaza propriului vid,” Călinescu*).

Не під силу перекладачам стала передача Емінескового відзначення «El zboară, purtat de dor» («Він летить, як думка, спонуканий бажанням»). Шпорта переклав це так: «Летить, як думка, він жива» [*думка жива* – це бажаний відповідник румунського неперекладного *dor*], а М'ястківський – «Він – як думка і печаль», а Стриженюк перефразував дію лучафера, який летить «У світ земний (?), де є думки/ В підмісячному (?), лоні». Способом злиття лучафера з космосом, його дематеріалізацію під час польоту достовірно переклав Колодій: «Й його оточують за мить,/

Наче хвилі моря.../ Любовним струменем летить [= далекий синонім рум. «El, zboară, gând purtat de dor»]/ І тане в тім просторі», не перекладений, однак, остався підкреслений поетом відтінок – *поступового повного зникання лучафера* («Pân'piere totul, totul...»).

Справжнім «каменем спотикання» виявився переклад місця, в яке долітає лучафер – «Căci unde ajunge nu-i hotar,/ Nici ochi spre a cunoaște» («Бо куди він прибуває, межі немає,/ Ані очей для пізнання»)/ «Și vremea-ncearcă în zadar/ Din goluri a se naște» («І час даремно старається з нічого/порожнеч наро-

Ілюстрація Ісаї Кирму

дитися»). Дану картину Шпорта «приписав» лучаферові: «Бо там, куди він мчить, нема/ Ніде межі для нього», а М'ястківський оте лучаферове щось (= його змагання) переклав як загальнолюдське почуття: «Нема нічого... Ні, щось є,/ Воно з'явиться хоче,—/ Забуте щось в душі встає,/ Хвилюється, клекоче». З ледь «притушеною» симетричною опозицією (неперекладом поетового відзначення «...Nu e nimic și totuși e») та із неперекладеним висновком «Nu e nimic și totuși e/ O sete care-l soarbe/ E un adânc asemenea uitării celei oarbe»), але все ж таки відповідно оригіналові переклав це місце Колодій: «Там пуста все...Лиш почуття,/ Яке його змагає,/ Мов чорна прірва забуття,/ Безодня там безкрая...»

Чудовими «іконами» рідкісної ідейної глибини зображена поетом реакція лучафера на третє направлене йому Каталіною *вагаюче* благання («invocație cu un început de oscilare», Caracostea) «Cobori în jos, luceafăr blând,/ Alunecând pe-o rază,/ Pătrunde-n codru și în gând,/ Norocu-mi luminează». Для поетового *порог* перекладачі вжили точний український еквівалент, *щастя*, Колодій – синонімічне *доли дар блаженний*.

Після пристрасного сперечання із Богом-отцем стосовно зречення власного безсмертя «De greul negrei veșnicii, părinte, mă dezleagă» («Із тягара чорної вічності, батьку, звільни мене»), повернувшись на призначене йому місце в небі («în locul lui venit din cer») і, почувши благання Каталіни, «повторене по інерції» («geretată în virtutea inerției», Alex Ștefănescu), лучафер «востаннє здригається з любові (...) до смертної істоти перед тим, як назавжди відтягнутися у безособову вічність» (luceafărul are «ultima tresărire de dragoste (...) pentru ființa muritoare înainte de a se retrage pentru tot-

deauna în impersonalitatea veșniciei», Alex Ștefănescu): «El tremură ca alte dăți/ În codri și pe dealuri,/ Călăuzind singurătăți/ De mișcătoare valuri,/ Dar nu mai cade ca-n trecut/ În mări din tot înaltul». З Емінескової «ікони», зображеної поетом стислим способом, «вирізаними, наче на камені, словами» (cu ajutorul «cuvintelor, parcă, săpate în piatră», Alex Ștefănescu), Шпорта зберіг тільки емінесківське *tremură* (*затремтіння*), М'ястківський та Колодій – лише той факт, що лучафер «...вже не падає (...), як раніше», а Стриженюк цей відтінок передав по-своєму, вповні віддаляючись від оригіналу: «Та не летить в тепло земне,/ На те приречень воля», а Емінескове «Ce-ți pasă ție, chip de lut,/ Dac-o fi eu sau altul?» теж по-своєму перефразовує: «Не я, так інший,— все одне,/ Така судилась доля». Вражаючий підсумок трагічної самотності лучафера найближче до оригіналу переклав Колодій: «Подобо глини, що тобі – / Чи буду я, чи інший?»

Кінцевий висновок поеми «Trăind în cercul vostru strămt/ Norocul vă petrece,/ Ci eu în lumea mea mă simt/ Nemuritor și rese», який можна сприймати як вираження драматичного стану лучафера, в однаковій мірі й стану самого Міхая Емінеску, адже ж Джордже Калінеску недвозначно уважав, що «генії – самотні» («geniile sunt solitare», Călinescu), з уживанням синонімічних виразів та із достовірним переданням байдужості підходяще перекладений Шпортою та М'ястківським, а Стриженюком – далекою перефразою: «У щастя – мить. І це зятям,/ Серця в коханні вперті». Найближчий же до оригіналу – це переклад Віталія Колодія: «Ви щастям пестувани там,/ У вашім колі звичнім./ А я в моєму світі сам,/ Холодний я і вічний».

Примітки

1 T. Vianu, *Luceafărul*; *Voluptate și durere*, у «Poezia lui Eminescu», Editura «Cartea Românească», București, 1930 (1971), p. 201-210.

2 Михаїл Емінеску, *Поезії*. Переклад з румунської. Державне видавництво художньої літератури, Київ, 1952, с. 139-153.

3 Михаїл Емінеску, *Поезії*. Переклад з румунської. Упорядкування та вступна стаття Андрія М'ястківського. Примітки Станіслава Семчинського. Видавництво художньої літератури «Дніпро», Київ, 1974.

4 Mihai Eminescu, *Luceafărul*. Traducere din limba română de Stanislav Strijeniuc. Cuvântul traducătorului. Odesa, «Maiak», 2001 – Михай Емінеску, *Лучафер*. Переклад Станіслава Стриженюка. Слово перекладача, Одеса, «Маяк», 2001.

5 Mihai Eminescu, *Luceafărul*. Traducere din limba română (de) Vitali Kolodii [Din partea traducătorului], Cernăuți,

«BukRec», 2003 – Михай Емінеску, *Лучафер*. Переклад з румунської – Віталій Колодій [Від перекладача], Чернівці, «БукРек», 2003.

6 Alex Ștefănescu, *Eminescu, poem cu poem. Antumele. La o nouă lectură*, Editura ALLFA, București, 2017, p. 181.

7 Constantin Noica, *Istoricitate și eternitate*. Repere pentru o istorie a culturii românești. Ediție îngrijită, cuvânt înainte și bibliografie de Mircea Handoca, București, «Capricorn», 1989, p. 116.

8 George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Ediția a 2-a, Minerva, 1982, p. 475.

9 Dumitru Caracostea, *Studii eminesciene*. Ediție îngrijită și note de Ion Dumitrescu. Prefață de George Munteanu, București, Editura Minerva, 1975, p. 355.

10 Mihai Eminescu, *Luceafărul*. Tabel cronologic, prefață, comentarii și bibliografie de Marin Mincu, Editura «Albatros», București, 1978.

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

УЧЕНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РІВНЯ

До 70-річчя члена-кореспондента НАН України С.В. Віднянського

27 березня 2021 р. виповнюється 70 років відомому в Україні та за її межами українському вченому, доктору історичних наук, професору, члену-кореспонденту НАН України, заслуженому діячу науки і техніки України, лауреату Державної премії України в галузі науки і техніки та премій НАН України, Почесному доктору Ужгородського національного університету, іноземному члену Угорської академії наук Степану Васильовичу Віднянському. Його наукові інтереси сфокусовані насамперед на проблемах всесвітньої історії, зокрема новітньої історії країн Центрально-Східної Європи, історії міжнародних відносин, міжнародних зв'язків і зовнішньої політики України. І це мабуть не є випадковим, адже Степан Віднянський є уродженцем Закарпаття – мультикультурного краю, розташованого в самому центрі Європи, що являє собою унікальний простір взаємодії різнобарвних соціокультурних феноменів, осередком формування особливої прикордонної ментальності, спрямованої на діалог і порозуміння. Народився майбутній український учений у місті Ужгороді 27 березня 1951 року в національно змішаній родині закарпатської інтелігенції, якій судилося пройти через нелегкі випробування «радянської» Закарпаття, зберігши власну гідність і незламність. Виховання в полікультурному середовищі сприяло розвитку комунікативних здібностей, широкого кругозору й ерудиції, а також освоєнню декількох мов на рівні з рідною.

По закінченні 1968 року середньої загальноосвітньої школи № 3 м. Ужгорода Степан Васильович навчався на історичному факультеті Ужгородського державного університету, де під впливом професора І.М. Гранчака – засновника відомої на міжнародному рівні школи вивчення нової та новітньої історії країн Центральної і Східної Європи – кристалізувалися його наукові інтереси щодо історії Австро-Угорщини часів національно-культурного відродження слов'янських народів XIX ст. Дипломна робота С.В. Віднянського на тему «Формування історичної концепції О.В. Духновича» викликала резонанс у науковому середовищі Ужгородського державного університету.

1973 року С.В. Віднянський вступив до аспірантури Інституту історії Академії наук України і з того часу безперервно ось уже майже півстоліття працює в цій провідній у країні науковій установі історичного профілю. На той час продовжити в аспірантурі Інституту історії здійснені в Ужгородському державному університеті дослідження з історії Австро-Угорської монархії XIX століття Степану Васильовичу не судилося, оскільки

Степан Віднянський

йому наполегливо порекомендували перейти до «актуальнішої», на думку Вченої ради, новітньої історії країн соціалістичного табору. А відтак, молодий аспірант під науковим керівництвом члена-кореспондента АН УРСР І.М. Мельникової сфокусував свої студії на впливі подій «Празької весни» 1968 року на історію Центрально-Східної Європи. Результатом кропіткої науково-пошукової роботи в архівах і бібліотеках Чехословаччини та Москви стала успішно захищена 1977 року кандидатська дисертація «Консолідація профспілкового руху в Чехословаччині. 1969-1975 рр.», а видана за два роки монографія С.В. Віднянського на цю тему була відзначена Медаллю АН УРСР з премією для молодих учених і Дипломом лауреата Всесоюзного конкурсу молодих учених і спеціалістів із суспільних наук (1981).

Упродовж 1984-1985 рр. С.В. Віднянський проходив стажування в Інституті слов'янознавства та балканістики АН СРСР у Москві. Підсумком його досліджень, здійснених упродовж кінця 1970-1980-х рр., стала ґрунтовна монографія «Интернациональное сближение рабочего класса стран социалистического содружества», яка побачила світ у переломний для країн Центрально-Східної Європи 1989 рік. У цій праці автор здійснив комплексний аналіз передумов і чинників зростання соціально-економічного потенціалу, активізації громадсько-політичної діяльності робітничого класу країн-членів Ради Економічної Взаємодопомоги та розкрив його роль у міжнародних відносинах. У книзі акцентується увага на проблемах переходу до інтенсивної моделі економічного розвитку, деструктивній ролі командно-адміністративної системи. Попри позитивні відгуки, рецензії і підтримку авторитетних уче-

них Степан Васильович відмовився від захисту цієї праці як докторської дисертації, адже блискавичний крах світової системи соціалізму та монополії марксистсько-ленінської ідеології, лібералізація освітньо-наукового процесу, нові можливості міжнародної наукової співпраці давали надію історикам на комплексне оновлення засад розвитку української історіографії, реалізацію найсміливіших творчих задумів.

1991 року Степан Васильович Віднянський обраний чи не наймолодшим завідувачем відділу Інституту історії України НАН України, який невдовзі отримав назву – *всесвітньої історії і міжнародних відносин*, а з 2012 р. – *історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України*. За умов глибоких суспільно-політичних і культурних трансформацій, на старті нового етапу розвитку вітчизняної історіографії колективу відділу належало долучитися до реалізації масштабних перетворень у науково-освітній сфері України. Йдеться насамперед про переосмислення методологічних засад, концептуальних підходів, тематичних напрямів і проблематики досліджень зі *всесвітньої історії*, розвиток традиційних і налагодження нових зв'язків із зарубіжними колегами, науково-освітніми центрами, поглиблення інтеграції української історичної науки до світового інтелектуального простору, реалізацію та координацію фундаментальних досліджень зі *всесвітньої історії і міжнародних відносин*, підготовку й рецензування нових підручників, енциклопедичних видань, запровадження новітніх здобутків світової історіографії до навчального процесу, створення умов для підвищення кваліфікації наукових і педагогічних кадрів, забезпечення науково-теоретичної бази діяльності української дипломатії, популяризацію наукових знань...

З 1991 року у відділі за редакцією члена-кореспондента НАН України С. В. Віднянського видається щорічник – міжвідомчий збірник наукових праць «*Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*», який забезпечує координацію досліджень представників сформованої у відділі школи «*Української історичної європеїстики*», фундаторами якої є члени-кореспонденти Національної академії наук України Ф. П. Шевченко (1914–1995), І. М. Мельникова (1918–2010) та П. С. Сохань (1926–2013), а нині її очолює Степан Васильович. На теренах Центрально-Східної Європи збірник «*Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*» здобув авторитет наукового періодичного видання регіонального значення, що сприяє координації фундаментальних досліджень зі *всесвітньої*, насамперед європейської, історії.

Результатом здійснених С. В. Віднянським упродовж 1990-х рр. наукових досліджень, зокрема плідної роботи в архівах України, Словаччини й Чехії, стали монографія «*Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний уні-*

верситет (1921-1945 рр.)» (К., 1994) і підготовка та успішний захист ним докторської дисертації «*Українське питання в міжвоєнній Чехословаччині*» (1997). А 1999 року С. В. Віднянському присвоєно вчене звання професора зі спеціальності «*Всесвітня історія*».

Наукові інтереси Степана Васильовича характеризуються широтою й різнобічністю: теоретико-методологічні й історіографічні проблеми *всесвітньої історії і міжнародних відносин*, міжслов'янські зв'язки періоду національно-культурного відродження слов'янських народів XIX ст., проблеми національного державотворення в Центрально-Східній Європі XX ст., історія української еміграції міжвоєнного періоду, міжнародні

Степан Віднянський серед учасників Міжнародної наукової конференції в Бухарестському університеті (червень 2018 р.).

відносини від періоду Великої війни до сьогодення й участь у них України, зовнішня політика Української держави в контексті сучасних процесів європейської інтеграції. Зокрема, у співавторстві зі своїм учнем д. і. н., проф. А. Ю. Мартиновим С. В. Віднянський здійснив масштабне історико-біографічне дослідження, у якому крізь призму історичних портретів сімнадцяти європейських політичних діячів XX ст. розкрито основні передумови, етапи й характер процесу європейської інтеграції, – «*Об'єднана Європа: від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу*», що витримало два видання (2009, 2011).

Із багатого наукового доробку Степана Васильовича Віднянського слід виокремити також дві фундаментальні колективні праці, до підготовки яких він доклав великих зусиль і творчої енергії не лише як провідний співавтор, але і як керівник авторського колективу та відповідальний редактор. Упродовж 2009-2016 років вийшли друком підготовлені під його науковим керівництвом шість випусків енциклопедичного словника-довідника «*Україна в міжнародних відносинах*».

(Продовження на 18 с.)

УЧЕНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РІВНЯ

(Продовження з 17 с.)

А 2020 року побачила світ колективна праця «Україна в історії Європи XIX – початку XX ст.: історичні нариси: монографія. За ред. чл.-кор. НАН України С. В. Віднянського», у якій на основі широкої джерельної бази, ґрунтовного конкретно-історичного матеріалу відтворено багатобарвну картину українсько-європейських культурно-цивілізаційних взаємовпливів упродовж «довгого XIX ст.», розкрито місце та роль українського питання та України в історії Європи «короткого XX ст.», висвітлено основні етапи і проблеми співпраці України з Європейським Союзом на сучасному етапі. Свідченням широкого наукового резонансу, який викликала ця фундаментальна праця, є публікація вже 7 позитивних рецензій на неї в Україні і за кордоном. Загалом у науковому доробку вченого близько 600 наукових публікацій, більшість з яких високо оцінені науковою громадськістю. Зокрема, 2001 року за участь у написанні книги «Україна: утвердження незалежної держави (1991-2001)» йому серед інших учених присуджено Премію Національної академії наук України за кращу наукову працю з історії боротьби за незалежність України і розбудови української державності.

Особливе місце в науковому доробку Степана Васильовича посідають дослідження з історичної регіоналістики, насамперед мультикультурного простору рідного Закарпаття, історичному розвитку якого присвячено понад 100 публікацій вченого. Зокрема, за визнанням рецензентів, найповнішою біографією президента Карпатської України А. І. Волошина стала видана минулого року С.В. Віднянським у співавторстві монографія «Августин Волошин – „батько карпатоукраїнського народу“». Слід у зв'язку з цим зазначити, що працюючи вже майже пів століття в Інституті історії України НАН України у Києві, Степан Віднянський, як закарпатець і випускник історичного факультету Ужгородського державного університету, намагався завжди підтримувати творчі й дружні відносини зі своїми земляками, особливо з колегами-істориками, надавати їм необхідну підтримку й допомогу в науковій роботі. Зокрема, за його участю як наукового керівника, консультанта або офіційного опонента близько 40 закарпатців успішно захистили кандидатські або докторські дисертації з всесвітньої історії (серед них і автори цієї статті) і більшість з них сьогодні успішно працюють в Ужгородському національному університеті. С. В. Віднянський регулярно приїжджає на свою малу батьківщину, в Alma-mater для читання лекцій, участі в наукових конференціях та захистах дисертаційних робіт і просто для спілкування зі своїми закарпатськими колегами й друзями.

Вагомим є внесок Степана Васильовича у справу організації і розвитку вищої освіти в Україні на рівні європейських стандартів. Він викладав і був головою державних екзаменаційних комісій з історії в багатьох вищих навчальних закладах України, підготував низку підручників, навчальних посібників і навчальних програм зі всесвітньої історії і міжнародних відносин, що здобули визнання наукової і педагогічної громадськості й були удостоєні почесних грамот і відзнак «Відмінник освіти України» (2007), «За наукові досягнення» (2008) Міністерства освіти і науки України. Згідно з рішенням Ученої ради Ужгородського національного університету від 2005 року С.В. Віднянський є «Почесним доктором Ужгородського національного університету». 2001 року за вагомі професійні здобутки й багатолітню сумлінну працю Указом Президента України йому присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

Багато сил С. В. Віднянський доклав для розбудови Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України, де з 2003 по 2017 роки років працював на посаді професора кафедри зовнішньої політики та дипломатії, виконував обов'язки члена Вченої ради та заступника голови і члена Спеціалізованої вченої ради академії. 2005 року Міністерством закордонних справ України було оголошено подяку Степану Васильовичу «за особистий внесок у становлення і розбудову дипломатичної служби України, сумлінне виконання службових обов'язків, успіхи у праці». У передмові до опублікованої 2006 року монографії С.В. Віднянського та А.Ю. Мартинова «Україна в Організації Об'єднаних Націй: 60 років участі у розв'язанні найважливіших міжнародних проблем» міністр закордонних справ України (1998-2000, 2005-2007) Б. І. Тарасюк зазначає: «Книга, яка пропонується читачеві, сприятиме роз'ясненню місця і ролі ООН у минулому та в сучасній міжнародній політиці серед широкого загалу в Україні. На її сторінках висвітлюється багатогранна робота української дипломатії різних часів, яка навіть за несприятливих умов обмеженого суверенітету та ідеологізації міжнародних відносин була спроможна надавати вітчизняному курсу в ООН досить виразного українського змісту».

Широким є діапазон міжнародних наукових зв'язків Степана Васильовича й очолюваного ним відділу. Учений узяв участь в організації і роботі наукових конгресів, конференцій, «круглих столів» у Білорусі, Болгарії, Греції, Македонії, Молдові, Польщі, Росії, Румунії, Словаччині, Словенії, Угорщині, Чехії. Зокрема, він є активним учасником міжнародних наукових конференцій і симпозіумів, що регулярно проводяться в Румунії

Очолований С.В. Віднянським відділ історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України (Київ, 2016 р.).

Музеєм історії м. Сату-Маре спільно з Ужгородським національним університетом. Він також є головою української частини Комісії істориків України та Угорщини, заступником голови української частини Комісії істориків України та Словаччини, заступником голови правління Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин, регулярним учасником Міжнародних з'їздів славістів тощо. Не випадково його наукові здобутки знайшли визнання на міжнародному рівні, насамперед у науковому співтоваристві Центрально-Східної Європи (наприклад, ученого обрано іноземним членом Угорської академії наук, а також членом низки міжнародних наукових товариств і організацій).

Слід відзначити потужну науково-координаційну й редакторську роботу Степана Васильовича, який виступив офіційним опонентом на захистах понад 70 кандидатських і докторських дисертацій, відповідальним редактором і рецензентом близько 100 наукових монографій, збірників і навчальних посібників, членом редколегій понад 10 авторитетних наукових періодичних видань з історії та міжнародних відносин, у тому числі і зарубіжних. 2016 року С.В. Віднянський, як співавтор і член редколегії багатотомної «Енциклопедії історії України», став лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки. Він також нагороджений почесними грамотами Верховної Ради України (2007) та Кабінету Міністрів України (2011).

Та найбільшою нагородою в житті Степан Васильович Віднянський вважає своїх учнів, послідовників, колег, представників наукової школи «Української історичної європеїстики». Зокрема, під науковим керівництвом ученого захищено понад 30 кандидатських і докторських дисертацій. Серед його вихованців – знані професори, завідувачі кафедр, декани і ректори провідних університетів України, відомі дипломати і громадські діячі.

Щиросердно вітаючи ювіляра, колеги, учні та вітчизняні й зарубіжні друзі бажають йому доброго здоров'я і творчого неспокою в дослідженні актуальних питань всесвітньої історії і міжнародних відносин та розвитку міжнародних наукових зв'язків!

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

ЛЮТИЙ

5 лютого

- 89 років від дня Народження Івана Лібера (1932) видатного композитора, публіциста, письменника, диригента та викладача музики.

6 лютого

- 75 років від дня народження Аурела Дана (1946-2019), видатного марамороського художника румунського походження, доброго співпрацівника публікацій Союзу українців Румунії.

- 3 роки від дня смерті Миколи Крамара (1944-1918), фольклориста, диригента та викладача музики.

12 лютого

- 81 рік від дня народження Корнелія Регуша (1940-2002) – українського письменника, університетського викладача.

19 лютого

- 66 років від дня народження Ірини Петрецької Ковач (1955), публіциста та редактора часопису «Вільне слово».

- 18 років від дня смерті Михайла Небиляка (1949-2003), українського письменника, педагога та культурного діяча.

Поправка: У минулому числі «Нашого голосу» (січень, № 319) на с. 29 у рубриці *Літературно-культурний календар «Нашого голосу»* помилково вказано 2019 як рік смерті письменника Дениса Онищука. **Денис Онищук помер 1975 р.**

Іван КІДЕЩУК

«ЧИГРИНЕ, ЧИГРИНЕ» – СИМВОЛ НАДІЇ НА ОНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ (II)

Чигрине, Чигрине,
Все на світі гине,
І святая твоя слава,
Як пилина, лине
За вітрами холодними,
В хмарі пропадає,
Над землею летять літа,
Дніпро висихає,
Розсипаються могили,
Високі могили –
Твоя слава... і про тебе,
Старче малосилий,
Ніхто й слова не промовить,
Ніхто й не покаже,
Де ти стояв? Чого стояв?
І на сміх не скаже!!

За що ж боролись ми з ляхами?
За що ж ми різались з ордами?
За що скородили списами
Московські ребра?? Засівали,
І рудою поливали...
І шаблями скородили.
Що ж на ниві уродилось??!
Уродила рута... рута...
Волі нашої отрута.

А я, юродивий, на твоїх руїнах
Марно сльози трачу; заснула Вкраїна,
Бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла,

В калюжі, в болоті серце прогноїла
І в дупло холодне гадюк напустила,
А дітям надію в степу оддала.
А надію...
Вітер по полю розвіяв,
Хвиля морем рознесла.

Нехай же вітер все розносить
На неокраєнім крилі,
Нехай же серце плаче, просить
Святої правди на землі.
Чигрине, Чигрине,
Мій друже єдиний,
Проспав єси степи, ліси
І всю Україну.
Спи ж, повитий жидовою,
Поки сонце встане,
Поки тії недолітки
Підростуть, гетьмани.
Помолившись, і я б заснув...
Так думи прокляті
Рвуться душу запалити,
Серце розірвати.
Не рвіть, думи, не паліте,
Може, верну знову
Мою правду безталанну,
Моє тихе слово.
Може, викую я з його
До старого плуга
Новий леміш і чересло.

І в тяжкі упрugi...
Може, зорю переліг той,
А на перелозі...
Я посію мої сльози,
Мої щирі сльози.
Може, зійдуть, і виростуть
Ножі обоюдні,
Розпанахають погане,
Гниле серце, трудне...
І вицідять сукровату,
І наллють живої
Козацької тії крові,
Чистої, святої!!!

Може... може... а меж тими
Меж ножами рута
І барвінок розів'ється –
І слово забуде,
Моє слово тихо-сумне,
Богобоязливе,
Згадається – і дівоче
Серце боязливе
Стрепенеться, як рибонька,
І мене згадає...
Слово моє, сльози мої,
Раю ти мій, раю!

Спи, Чигрине, нехай гинуть
У ворога діти,
Спи, гетьмане, поки встане
Правда на сім світі.

Наболіла душа Тараса Шевченка, колишнього кріпака, зазнала нещасної долі: ще з раннього дитинства він став круглою сиротою, коли його батьки надто рано покинули своїх дітей і лягли в могилу через люту панщину, а діти-сироти «розлізлися межі людьми, мов мишенята», шукати порятунку: «Не називаю її раєм/ Тії хатиночки у гаї!.../ У тій хатині у гаю/ Я бачив пекло, Там неволя,/ Робота тяжкая, ніколи/ І помолитись не дають,/ Там матір добрую мою,/ Ще молодую, у могилу/ Нужда та праця положила/ .../ Там батько плачучи з дітьми/ (А ми малі були і голі)/ Не витерпів лихої долі,/ Умер на панщині! А ми...». Автобіографічний вірш «Як би ви знали, паничі» (Оренбург, 1850) відкриває грізну сцену закріпаченої України, де панували царський гніт, неволя й пекло, де мати «переливала» свою нудьгу в дітей, що ніколи не зазнали щасливого життя, хоч природа і

хатина у гаю були неначе у раю, а там і «помолитись не дають» паничі, що тільки «елегії творять», – скаржився поет до Богу через несправедливе життя всіх поневолених людей. Таке його пекельне, кріпацьке життя затаврувало душу Шевченка, що став лицарем слова, та рани дитинства і юності непокоїли його постійно, розривали серце й душу національний біль та неміч. Вірш написаний у тяжкій неволі, якої зазнав Кобзар-Шевченко, будучи покараним десятирічною каторгою за святе слово Правди, яким вимагав волі для свого народу, скасування кріпаччини та незалежності України, звільнення її з-під царського ярма Росії. Якраз за слово Правди був засланий український геній, за слово, яким завжди звертався до своїх земляків та просив Господа, щоб воно дійшло до них і щоб його не забули, як вірного сина, що турбувався всіма силами за кращу

долю свого народу. Жодна кара не могла зупинити його, ні примусити поета відмовитись від свого кредо служити вірно землякам з надією, що, може, дехто з них заплаче, або й помолиться за нього та його мученицьку відданість: «Нехай як буде, так і буде,/ Чи то плисти, чи то брести,/ Хоч доведеться розп'ястись!/ А я таки мережать буду/ Тихенько білії листи («Лічу в неволі дні і ночі»).

Свої щирі вірші-думи молодий поет писав, будучи переконаний, що народ їх полюбить. А будучи вже вільною людиною і навчаючись в Академії мистецтв, сподівався на щасливе життя, як своє, так і всього українського народу. Тому в 1843 році вперше після звільнення відвідує Україну, щоб розказати побратимам про сучасне й минуле свого краю, про велич козащини та Богдана Хмельницького і його столицю Чигирин, які, на жаль, були втрачені через Переяславську Раду (1654), коли через довір'я великого гетьмана була за продана Україна москалям, що запрягли народ у кріпацьке ярмо, сплюндрували святі місця гетьманської сім'ї в Суботіві, знищили велич Гетьманщини та з нею і надію на незалежність України. Саме цей згубний крок гостро засуджує Кобзар і у вірші «Чигрине, Чигрине» (19 лютого 1844, Москва), написаному майже через п'ять місяців після думи «Розрита могила», бо поета турбують руїни живої історії і непростимий гріх славних його земляків, через який була «задушена в колісці» новонароджена держава, а народ був закинутий у великі страждання на сотні років, хоч жертви його й слава «згинули» в поросі часу і забуття: «Чигрине, Чигрине,/ Все на світі гине,/ І святая твоя слава,/ Як пилина, лине/ За вітрами холодними,/ В хмарі пропадає./ Над землею летять літа,/ Дніпро висихає,/ Розсипаються могили –/ Твоя слава...». У голосі Шевченка відчувається національний біль матінки-України в нестримнім смутку й печалі через спустошення життєдайного Дніпра, могил та слави козацької. Обвинувачення звертаються прямо до колишнього велетня Чигирину, що уособлює, не без іронії, необачність славного Гетьмана зокрема перед московським ворогом: «Де ти стояв? чого стояв? І на сміх не скаже!!/ За що ж боролись ми з ляхами?/ За що ж ми різались з ордами?/ За що скородили списами/ Московські ребра? Засівали,/ І рудою поливали,/ І шаблями скородили./ Що ж на ниві уродилось???!/ Уродила рута... рута.../ Волі нашої отрута». Хвиля повторних інтерogaцій котиться, мов холодна лавина з грізної історії, і відкривається прямо, докірливо: «За що.., за що.., за що..?» впали в боротьбі з ляхами, «різались» із запеклими ордами, «скородили списами/ Московські ребра..?» та «засівали залізом» і «поливали» кров'ю свою ниву, а «Що ж на ниві

уродилось??!» – запитується далі з гіркою іронією прибитий болем, розчарований поет: «Уродила рута... рута.../ Волі нашої отрута», тобто добре знайома у нашому фольклорі отруйна рослина, що «обдає» Україну своїми таки перевертнями-запроданцями й нищівниками довгожданої волі народу та незалежності української держави.

Так у першій частині вірша «Чигрине, Чигрине» поет прийомом звертання створює приятний і незабутній душевний зв'язок народу з колишньою столицею Богдана Хмельницького, ініціатора молоді, незалежної держави, поваленої таки московськими угодниками-колонізаторами. Хоч час своєю плінністю поглинає все, існує в народі колективна свідомість, що пробуджується пам'ятками, кам'яними руїнами, або людьми з історичною свідомістю – як Шевченко, – які висвітлюють перед своїм народом та народами світу святу правду. Жертви й кроваві бої з татарами, сусідніми браттями християнами й турками знищили надію на щасливе життя мирного народу, що захищав своє право на існування і певне захищатиме повик.

Тарас Шевченко, *Богданові руїни в Суботіві*.
Акварель, 1845 р.

Поет бажає зміцнити віру народу у свої сили збудувати краще майбутнє, він плаче й турбується, мов «юродивий», на руїнах Чигирину, чому «заснула Україна,/ Бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла,/ В калюжі, в болоті серце прогноїла/ І в дупло холодне гадюк напустила,/ А дітям надію в степу отдала,/ А надію... / Вітер по полю розвіяв,/ Хвиля по морю рознесла/.../ Нехай же серце плаче, просить/ Святої правди на землі». Метафоричний образ Чигирину через падіння Гетьманщини («заснулої» України) набирає у Шевченка ганебного вигляду спустошеної землі, покритої бур'янами, цвіллям, калюжами й болотом з «серцем прогноєним», де поселились «гадюки» (царські слуги та свої перевертні), що погнали людей і їхніх дітей «степами» на кріпацьку муку, розбили їхні надії та чекання на кращу долю.

(Продовження на 22 с.)

«ЧИГРИНЕ, ЧИГРИНЕ» – СИМВОЛ НАДІЇ НА ОНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ (II)

(Продовження з 21 с.)

У другій частині своїх дум-роздумів поет старається допомогти своїм землякам осмислити це нещастя, бо тільки «свята правда» рятує людину на землі, тому звертається вдруге і втретє до славного Чигирину, закликаючи пробудитись, тобто пригадати народові історичну правду й силу незгасну, що живе у його непоборній свідомості: «Чигрине, Чигрине,/ Мій друже єдиний,/ Проспав єси степи, ліси / І всю Україну./ Спи ж, повитий жидовою,/ Поки сонце встане,/ Поки тії недолітки/ Підростуть, гетьмани./ Помолитись, і я б заснув...». Гостра іронія переливається в сарказм, інвективу та гротеск, коли запродана Україна носить у собі дупло, повне гадюк, та купує серце в гною сплячого Чигирину. Поки пробудиться народ, нехай «серце плаче, просить/ Святої правди на землі», бо тільки муками вона приносить людям душевну рівновагу і щасливість. Через «гадюк» та їх «недолітків» думи розривають душу й серце поета, навіть й «помолитись» не дають. Серце успокоюється тільки надією на своє «тихе слово», угодне й совітне, яким Шевченко завжди служив «правді безталанній», яку царизм зі своїми чиновниками не добачав і топтав її перед народом. Тому в молодого Шевченка зароджується негайна потреба зміни соціального несправедливого суспільства, щоб переорати «переліг» несправедливості його оновленим плугом, викуваним з його слова, щоб посіяти «щирі сльози» тієї «правди безталанної», надію: «Може, зійдуть і виростуть/ Ножі обоюдні,/ Розпанахають погане,/ Гниле серце, трудне,/ І вицідять сукровату,/ І наплюють живої/ Козацької тії крові,/ Чистої, святої!!!». Це ж надія на повернення славного козацтва, що в силі розорати «погане/ Гниле серце трудне» несправедливе, хворе, загарбане серце України, закріпаченої ненаситними гнобителями, та наповнити його знову святою козацькою кров'ю, щоб вернути волю, бо життя уладнається, ошчасливиться і «дівоче серце», зрадіє та «Стрепенеться, як рибонька,/ І мене згадає.../ Слово моє, сльози мої,/ Раю ти мій, раю!». Може, Бог здійснить цю глибокодушевну несповнену надію народу й поета та поверне колишній рай вільної України, на лоні якої він сіяв слово і сльози свої щирі, свою любов до батьківщини, які відчуватиме й народ, як Божу благодать, живучи вільним і щасливим у незабутньому раї на землі, якому вдячно кланяється поет з незгасною надією на той щасливий, милий час гармонійного життя на своїй прадідівській землі.

Оцю ж нестримно болючу історичну правду український геній Тарас Шевченко, в іпостасі національ-

ного захисника свого краю, має відвагу вперше признати перед світом і оприлюднити своїм землякам обвинувачення про зрадливе рішення у Переяславі, де запродалась Гетьманщина Московщині, а остання знищила козацтво і перетворила братню Україну у свою кріпосницьку колонію. Теж вперше, мов український Прометей, поет рве кайдани і словом святої правди розливає лавиною докори чужим і своїм гнобителям, щоб пробудити сплячий Чигирин, Україну та своїх земляків і зупинити «колонізаторське приниження» сплундрованням святинь, як визначав «J. G. (Джей Джек – dovidka.biz.ua)» та Павло Зайцев у монографії «Життя Тараса Шевченка», щоб гідно налити в гниле серце, замість спустошеної «сукровиці» старшого брата, «козацької крові» та відновити колишню велич і волю свого народу. Тому іронічним гострим докором закінчується філософсько-громадянська дума поета третім пробудливим звертанням до свого народу: «Спи, Чигрине, нехай гинуть/ У ворога діти,/ Спи, гетьмане, поки встане/ Правда на сім світі». Осмислення цього звертання треба брати в протилежному сенсі: щоб пробудився народ України й не ждав падіння своїх ворогів, а шукав правди всіма можливими шляхами, як і сьогодні діється: і досі, через двохсотріччя від народження Шевченка, не замовкли вороги, а мати-Україна й зараз захищає від «братів»-великоросів свою незалежність.

Свою національну відповідальність перед українським народом Шевченко відчував всім серцем і душею, тому саме в період 1843-1845 рр. готував рукописну збірку «Три літа», у передмову до якої поставив оцю програмну думу-роздум «Чигрине, Чигрине», незважаючи на небезпеку, яка загрожувала йому в боротьбі за кращу долю свого народу. Неприємності почались строгою забороною друкувати пробудницьку збірку, і після двох років строгих переслідувань поета арештували й засудили на десять років тяжкої каторги за антицаристську творчість, розпинаючи за святе слово правди, волі та надії на кращу долю своїх земляків та рідної України.

Вірші думи-роздуми «Розрита могила» та «Чигрине, Чигрине» свідчать про глибокий смуток поета через падіння славної Гетьманщини з її колишньою величчю та пробуджують надію на можливе відродження козацької сили серед його земляків, щоб відбудувати кращу долю у вільній Україні, основану на святій правді, гідності та братолюб'ю, чому свідчить весь «Кобзар» нашого генія Тараса Шевченка.

ПІШОВ У ЗАСВІТИ ІВАН АРДЕЛЯН

3 лютого ц. р., після тривалої важкої хвороби, на 79-му році життя відійшов у вічність видатний поет, Заслужений університетський професор, засновник Клузької філії СУР д-р Іван Арделян.

Іван Арделян народився 4 червня 1942 року в селі Кричунів Марамуреського повіту. Середню освіту здобув у ліцеї імені Драгоша Воде в місті Сіге-ту Мармацісї, закінчив Фізико-математичний факультет Клузького університету імені Бабеша-Бойоя, де згодом працював викладачем фізики. Був нагороджений Премією Румунської Академії ім. Константіна Мікулеску (1980 р.) та численними почесними грамотами й відзнаками.

У 2007 році Орадський університет удостоїв Івана Арделяна звання «Doctor Honoris Causa», у 2012 році він отримав почесне звання «Заслужений професор фізичного факультету Клузького університету імені Бабеша-Бойоя». Підготував багато поколінь студентів, під його керівництвом було захищено чимало докторських дисертацій. Автор багатьох наукових праць.

Перші кроки у літературі Іван Арделян зробив, друкуючи вірші на сторінках української газети «Новий вік» (дебютував у 1961 році). Пізніше друкувався в альманасі «Обрії» та в журналі «Наш голос». Його перша поетична збірка «Дорога» (Видавництво «Критеріон») появилася у 1987 році. Далі послідували збірки: «Ностальгія вікон» («Мустанг», 2000) – нагороджена дебютною премією Спілки письменників Румунії; «По той бік небесних порогів» («Мустанг», 2001); «З руками до неба» («Мустанг», 2002); «Осінні сніги» («Мустанг», 2003); «Срібні думи» («Мустанг», 2005); «Іржаві сліди» («Мустанг», 2006); «Dați cerului azur» (рум. мовою в перекладі Степана Ткачука, «Мустанг», 2001), «Баланс абсолютний» (RCR-Editorial, 2009); «Тіні слів» (RCR-Editorial, 2014) та «Симфонія душі» (RCR-Editorial, 2017). Опублікував книгу румунською мовою «Însemnări de călătorie» («Мустанг», 2004).

Член Спілки письменників Румунії і редколегії журналу українських письменників Румунії «Наш голос».

Редакція «Нашого голосу» глибоко сумує з приводу непоправної втрати і щиро співчуває рідним і близьким покійного.

Вічна й світла пам'ять!

Іван АРДЕЛЯН

* * *

Ховаю думи
в золоту скриню,
щоб не іржавіли
в людській пустині.

Відкриваю очі
й дивлюся навкруги,
бачу закінчення,
що пливе всюди.

Спускаюся сходами
мого існування
до порога,
де починає небо,
і мої бажання
заспокоюються.

Ця зима,
холодна і стійка,
спонукує мене
до вічного сну.

До незнайомого кінця

Шукаю границю
між світлом і темнотою,
значення краплі дощу,
що піддержують душу міцною
і стрибають горизонтами життя...

Шукаю нові пороги
й глибокі почуття,
щоб оновлювались мрії
і родили надії,
крокуючи дорогою
до щирого буття...

Руйнують нас
думи таємні,
не дають спокою,
вільності чуттям,
ламають крила безсильні
по невідомих горизонтах
до незнайомого кінця...

Наче б туман

Твоїми сльозами
стікає смуток.
Серце,
охоплене турботами,
плекає надію,
що прийде пора
просити Бога,
щоб дав людині
здорового глузду...

Тепер
думи тремтять
й відьма
з досадою в очах
обіймає нас,
наче туман,
й обіцяє
знайти притулок
в кожній колючці,
що уколює нашу гордість.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXIII)

Літературознавство. 18. Дослідницькі напрямки.

13. Пропагування в Румунії оригінальної українськомовної прози.

1. Ступені й жанрові аспекти її становлення

(Продовження з № 318)

Згідно з обіцяним наприкінці попередньої статті («Наш голос», № 318, грудень, 2020 р.), дане число журналу міститиме спробу накреслення загальних рис «кардіограми» хронологічної появи в Румунії українськомовної малої прози й жанрових аспектів її становлення.

Реалізації першого хронологічного ступеня / моменту цього літературного процесу посприяла поява 1964 р. першого і, на превеликий жаль, єдиного числа літературного альманаху «Серпень», замисленого як *синтез* дотодішніх літературних надбань і *накреслення* майбутніх напрямків розвитку української духовності – цілі, сповідувані редколегією, до складу якої ввійшли недавній випускник (1954) Харківського університету, тодішній викладач Бухарестського університету д-р Микола Павлюк, бувша випускниця (1954 р.) того ж вузу, викладачка української мови та літератури Бухарестського університету Магдаліна Ласло (згодом, по-чоловікові – Куцюк), яка поступила на докторантуру до професора Бухарестського університету, академіка Тудора Віану, а після його смерті завершила свою дисертацію *Румунсько-українські літературні зв'язки* під керівництвом професора Клузького університету Лівіу Русу, де і захистила її. Магдаліна Куцюк заявила себе автентичним літературознавцем і, поряд з викладацькими завданнями в університеті, уважно спостерігала розгортання українськомовного літпроцесу в Румунії, своїми критичними виступами ставала у пригоді тоді, коли когось із авторів-початківців треба було «спрямовувати» на шлях до художнього зростання/вдосконалювання. Членом редколегії був і колишній випускник Київського університету, згодом – головний редактор газети «Новий вік», одночасно й асистент українського відділення Бухарестського університету Михайло Бодня, який у своїй мірі діяв на користь «загального добра». У свою чергу, до виходу у світ альманаху спричинився й автор даної статті, випускник (1960 р.) Бухарестського університету. Відповідальним редактором «Серпня» був випускник (1960 р.) столичного вузу Євген Мигайчук, який своєю старанною співпрацею з авторами надав альманахові значення поворотного/вихідівського/дорогочказного видання.

У «Серпні», поряд з кількома письменниками старшого покоління, як Денис Онищук (тоді – викладач фізкультури Сігетського українського ліцею), Оксана Мельничук (тоді – редактор газети «Новий вік») та Юрій Ракоча (тоді – викладач семирічки сучавського села Калинешти-Єнаке), було включено більше письменників молодшого покоління, яких, згідно з тодішніми суспільно-історично-ідеологічними реаліями та настановами, Мигайчук вважав, що їх «можна назвати (...) поколінням 23-го Серпня» (= тодішня оцінка дня-свята визволення Румунії з-під фашистського ярма). Значнішим для історії українськомовної літератури в Румунії є відзначення Мигайчуком того факту, що молоді письменники-початківці «гідно наслідують, як видатних українських радянських письменників Максима Рильського, Володимира Сосюру, Михайла Стельмаха, Олеса Гончара, Юрія Збанацького, так і румунських письменників Тудора Арґезі, Міхая Бенюка, Маріна Преду, Тітуса Поповіча, Еміла Камілара й ін». Інше Мигайчукове відзначення стосується *стилю* початківців, який «ще не сформований і в них помітний ще вплив їхніх попередників». Далі Мигайчук виражає свою впевненість у тому, «що ці письменники зростатимуть, удосконалюватимуть свій стиль і свої творчі методи, та в майбутньому даватимуть більш зрілі твори, як щодо політично-ідеологічного змісту, так і щодо художньої майстерності». І, наче по-батьківському, благав читача «не бути надто вимогливим до них», бо, звісно ж, їм ще слід... зростати.

У «Серпні» подано добірки поетичних творів Василя Баршая, Михайла Волощука, Гаврила Клемпуша, Василя Марущака, Юрія Павліша, Івана Шмуляка та Павла Шовкалюка, про яких мова була в попередніх статтях даної рубрики «Нашого голосу».

Поряд з поетами у «Серпні» представлено кількох тоді початкуючих прозаїків, які, як і побратими-поети, всіма дебютували у газеті «Новий вік».

Ретроспективним розглядом дотеперішнього українськомовного літпроцесу в Румунії явним постає факт часткового нездійснення сподіваного нині уже покійним Євгеном Мигайчуком: Траян Малиш, наприклад, уродженець (9.VIII.1936 – 2018) сучавського села Данила, випускник (1954 р.) Серетської української педшколи,

ОГОЛОШЕННЯ • ОГОЛОШЕННЯ • ОГОЛОШЕННЯ • ОГОЛОШЕННЯ • ОГОЛОШЕННЯ
МІЖНАРОДНИЙ КОНКУРС ТВОРЧИХ РОБІТ
ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В ДІАСПОРІ «УКРАЇНЦІ В СВІТІ»

Вельмишановне Панство! Науково-дослідний центр «Інститут досліджень української діаспори імені професора Любомира Винара», факультет міжнародних відносин, Наукове товариство студентів та аспірантів імені Олександра Оглоблина у співпраці з молодіжною секцією Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин Національного університету «Острозька академія» оголошують про проведення Міжнародного конкурсу творчих робіт «Українці в світі». До участі в інтелектуальному змаганні запрошується молодь української діаспори. Офіційний інформаційний партнер конкурсу – сайт української діаспори «Стожари».

Конкурсантам необхідно підготувати мультимедійну презентацію (MS PowerPoint) українською мовою (максимум – 20 слайдів), у якій необхідно висвітлити (на вибір учасника):

- історію української громади в країні проживання;
- постать відомого представника української громади;
- співпрацю української громади із державними органами країни проживання.

Термін проведення конкурсу: 25 січня – 1 квітня 2021 р. (включно). Конкурсні роботи та заявку учасника необхідно надсилати на електронну адресу ohloblyn@oa.edu.ua. Результати конкурсу будуть опубліковані на офіційному сайті НДЦ «Інститут досліджень української діаспори імені професора Любомира Винара» (<https://idud.oa.edu.ua/>) та доведені до відома учасників інтелектуального змагання після 20 квітня 2021 р. Переможці конкурсу будуть відзначені Дипломами, а учасники – сертифікатами, які будуть вислані в електронному вигляді.

Крім того, усі учасники конкурсу отримають запрошення взяти участь в підсумковій онлайн-конференції, де буде обговорено результати конкурсу, представлено роботи переможців.

Будемо раді співпраці та налагодженню контактів!

згодом учитель марамороського села Поляни та сучасного села Дерманешти, автор репортажів, друкованих у «Новому віці» та в колективних збірках репортажів, у журналі «Серпень» надрукував оповіданнячко *Зустріч*, яке відрізняється від літературного репортажу справним діалогом автора-репортера (= alter ego автора), який, гостюючи «у приймальній колективного господарства 23-тє Серпня», несподівано зустрічається з другом свого дитинства, бувшим слугою-пастухом «худоби у куркуля Тірона», який, вишколившись, став лікарем-ветеринаром. Згодом Малиш ще надрукував не зовсім оригінальні матеріали у «Нашому голосі», а потім сам якимось «відсіявся». Інший приклад нездійснення сподіваного Мигайчуком – це приклад Василя Крикуна (Віктора Кідеші), уродженця (5.XI.1941 р. н.) сучасного села Негостина, випускника (1959) Серетської української педшколи та українського відділення Бухарестського університету (1964), який досить обіцяючи почав писати, надрукував у «Серпні» цікаві твори *Ех, подумав*, *Критик* та *Невдаха* під впливом гумористичного стилю знаменитого українського письменника ХХ ст. Остапа Вишні, але згодом чи то «вичерпався», чи попросту «зник» з літературного поля.

Стосовно інших початкуючих прозаїків, Мигайчукові сподівання збулися. Перш за все слід згадати незвичайний, можна б вважати, трагічний письменницький і життєвий шлях Івана Федька (про це див.: Ст. Ткачук, *Обірваний політ* // «Обрії», 1981, 132-134; Михайло Гафія

Трайста, *Недоспівана верхнянська пісня* // «Наш голос», № 178, 2009, с.16-17), уродженця (15.IV.1938 – 1880) марамороського села Верхня Рона, випускника українського відділення Бухарестського університету, який дебютував як прозаїк 1958 року в газеті «Новий вік», і якому судилося бути першовідкривачем в українськомовній прозі Румунії – збіркою оповідань *По новому шляху*, яка появилася у 1960-му році, на 4 роки раніше від альманаху «Серпень». У «Серпні» подано оповідання Федька *Кадри*.

Починаючи з творчості Івана Федька і решти включених у «Серпні» прозаїків, уже можна ілюструвати сповнення Мигайчукового сподівання того факту, що молоді письменники намагаються удосконалювати свій стиль, їхню художню майстерність. А це – у залежності від нахилу кожного з них, що якраз і надасть помітної художньої своєрідності нашій малій прозі, яка на протязі до сьогоднішнього етапу представлятиме читачам чимраз зіркіші художні індивідуальності.

Проза Івана Федька, подана у збірці *По новому шляху*, наприклад, тяжіє до реалістичного зображення життєвої дійсності, посталої після Другої світової війни, не без випадкового чи наслідувального співзвуччя із румунськими творами *Desfășurarea* (*Розгортання*) Маріна Преди, *Bărăgan* (*Береган*) Валерія Еміла Галана, *Mitrea Cocos* (*Мітря Кокор*) Михайла Садовяну.

(Далі буде)

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

МОЛОДІСТЬ РОМАНА ШЕПТИЦЬКОГО (1865-1899)

(Продовження з № 319)

Значний вплив на становлення поглядів молодого А. Шептицького та його рішення перейти в лоно Греко-католицької церкви мала подорож до Києва, здійснена у 1887 р. Тут він знайомиться з історією, мистецтвом, культурою України. У Києві Шептицький опинився в середовищі патріотичної української інтелігенції. У листі до матері 5-9 листопада він писав: «Київ зробив на мене гарне враження; там застав я багато поляків, з якими познайомився, і деякі з-поміж них дуже мені сподобалися... Я купив тут декілька книжок. Між іншим я познайомився з проф. Антоновичем, дуже вченим істориком і дуже цікавою людиною»⁶⁹.

Володимир Боніфатійович Антонович народився 13 (30) листопада 1834 р., за іншими даними 1830 р. в селі Махнівці на Київщині у шляхетно-польській сім'ї⁷⁰. По закінченні Одеської гімназії поступив на медичний факультет Київського університету, однак швидко збагнув, що душа і серце тяжіють до історії, перевівся на історико-філологічний факультет цього ж університету, після успішного закінчення якого здобув ступінь кандидата історії. У 1876 р. В. Антонович захистив дисертацію на тему «Останні часи козацтва на Правобережжі», за яку йому присвоїли ступінь магістра руської історії. За публікацію книги «Нарис історії Великого князівства Литовського» В. Антонович одержав вчене звання професора Київського університету Святого Володимира і цю посаду займав до 1890 р., після чого пішов на пенсію. Однак викладацька діяльність Володимира Антоновича не закінчилася. В усякому разі відомо, що протягом 1895 – 1896 навчальних років відомий вчений нелегально читав студентам «Виклади про козацькі часи на Україні» – єдину працю, написану українською мовою. Завдяки записам, які збереглися в учнів історика, цей лекційний курс був опублікований у 1991 р. окремою книгою⁷¹. Всі інші праці В. Антоновича побачили світ у різних журналах і наукових збірниках російською мовою. І в

Володимир Антонович

цьому нема нічого дивного, адже після прийняття дискримінаційних царських указів Валуєва і Юзефовича українська мова опинилася поза законом. У 1996 р. Київське видавництво «Либідь» видало з нагоди 160-ї річниці з дня народження Володимира Антоновича досить великий за обсягом збірник вибраних праць вченого під назвою «В. Б. Антонович. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори». До книги ввійшли такі наукові розвідки вченого, як «Польско-русские соотношения XVII в.» «Про українофілів та українофільство», «Киевские войты Ходыки»; «Характеристика деятельности Богдана Хмельницкого», «Козацкий сотник Иван Гонта»

та багатьох інших. Автор вступної статті та упорядник видання професор Василь Ульяновський вміло згрупував праці В. Антоновича по розділах «У боротьбі за Україну», «Життєписи історичних діячів», «Козаччина. Гайдамаччина», «Історія церкви в Україні», «Київ і Київська земля», «На старій Україні: факти, події, люди»⁷².

Володимир Антонович, на відміну від деяких своїх плодотворних учнів, приміром Михайла Грушевського, не написав узагальнюючої історії України. Та цього він і не прагнув. Переважна більшість його праць була присвячена дослідженню українсько-польських взаємин і розвитку національно-визвольного руху на Правобережжі, серед яких варто виділити «Про походження козацтва» (1863), «Про гайдамацтво» (1876), «Про походження шляхетських родів у Південно-Західній Росії за актами 1432–1798» (1870), «Уманський сотник Іван Гонта» (1882), «Київ та його доля і значення з XIV – до XVI ст.» (1882), «монографії з історії Західної і Південно-Західної Росії» (1885) та ін.

«Володимир Антонович, – писала Н. Полонська-Василенко, – перший у тодішній Росії, у своїй історичній школі в основу історії поклав знання передісторії». Він зрозумів вагу передісторії ще сто років тому, зробив її предметом історичних студій і викладав її під виглядом «Вступу до історії». Саме з іменем В. Антоновича справедливо пов'язують виникнення української археології.

69 Шептицька Софія. Молодість і покликання о. Романа Шептицького. Львів: Видавництво «Свічадо», 2015. С. 122.

70 Антонович Володимир Боніфатійович. Довідник з історії України (А – Я): Посібник для середніх загальноосвітніх навчальних закладів / За загальною редакцією І. Підкови, Р. Шуста. 2-ге видання, доопрацьоване і доповнене. К.: Генеза, 2001. С. 30.

71 Антонович В. Коротка історія Козаччини. З ілюстраціями і картою України. К.: Видавництво «Україна», 1991. 158 с.

72 Антонович В. Б. Моя сповідь: Вибрані історичні та публіцистичні твори / Упорядники О. Тодійчук, В. Ульяновський. Вступна стаття та коментарі В. Ульяновського. К.: Либідь, 1995. 816 с.

Археологічний з'їзд 1874 року показав високий рівень досягнень молодшої української науки. В. Антонович був автором праць з археології, які започаткували цілий напрям наукового дослідження. Серед його головних розвідок з археології необхідно назвати «Розкопки з землі древлян» (1893), «Археологічна карта Київської губернії» (1895), «Археологічна карта Волинської губернії» (1902). Вже в 1870 р. В. Антонович на одному із засідань «товариства Нестора-Літописця» виступив з ґрунтовними дослідженнями про українські могили. З іменем видатного вченого пов'язано виникнення в 1873 р. «Південно-Західного відділення Російського Географічного товариства».

Плідно працював Володимир Антонович у галузі етнографії. Заслужують на увагу його праці «Чаклунство» та «Історичні пісні малоросійського народу» (1874-1875, у співавторстві з М. Драгомановим). Вчений зібрав і видав 8 томів «Архіву Південно-Західної Росії», в яких були вміщені матеріали з історії Правобережної України XVI-XVIII ст. У 80-х роках XIX ст. В. Антонович опублікував двома виданнями книгу «Історичні діячі Південно-Західної Росії», в якій були поміщені науково-популярні нариси про українських гетьманів Петра Сагайдачного, Івана Виговського, Юрія Хмельницького, Павла Тетерю, Петра Дорошенка, Демка Многогрішного та багатьох інших. На відміну від «Русской истории в жизнеописаниях ее главнейших деятелей» Миколи Костомарова, написаний у проросійському дусі, нариси В. Антоновича висвітлювали минуле України як складової частини Російської імперії, але простежувалася ідея національної єдності.

Поряд з активною науковою діяльністю В. Антонович не менш активно включився у політичну боротьбу. Він з молодих літ бере участь у так званому русі «хлопоманів», які вимагали демократичних нововведень, звільнення селян з кріпацтва. Окрім наукових, політичні цілі переслідувала також «українська Громада», ініціатором створення якої виступили В. Антонович, К. Михальчук, Т. Рильський, Б. Познанський. Коли русофільська преса накинулася на київську «українську Громаду», В. Антонович і двадцять його соратників опублікували відкритого листа, в якому запевняли російську публіку в тому, що їхньою метою «є лише освіта народу». Незабаром В. Антонович разом з О. Русовим, М. Драгомановим та іншими заснували «Стару Громаду». Що стосується творчих стосунків В. Антоновича і М. Драгоманова, то їхня наукова співпраця увінчалася написанням вищезазначеного збірника «Исторические песни»⁷³.

Ось із такою людиною познайомився молодий Роман Шептицький. Свою зустріч з В. Антоновичем він детально описав у листі до матері: «Моя Найдорожка Мамо! Це був чарівний вечір, що про нього я лише

Тобі колись одним реченням у листі згадав. А сьогодні, коли слова проф. Антоновича стають дійсністю, мені хотілося б, Мамо, сказати Тобі, як наука навіть на довгі роки випереджує історичні події. Ми сходили із Св'ятоволодимирської гірки вниз. Блакитне небо, що під вечір стемніло й творило наче копулу над спокійними в цей час, могутніми водами Дніпра, рясна зелень довкруги й гул міста, що доходив здалеку, – все це творило якусь просто мистецько-містичну картину. Поневоле я зупинився на хвилину й шепнув: – Боже! Яка краса! Професор глянув скося на мене й, зупинившись теж, сказав: – Ваша правда, пане Романе, краса, тільки, на жаль, ми не володіємо цією красою, а вона нами. Ми є рабами краси, не її панами. А це різниця! Я не зрозумів і питаючи глянув на нього (Ми так домовилися, щоб він звертався до мене «пане Романе», а не «пане графе», як це було на початку нашої зустрічі). Антонович усміхнувся цією милою усмішкою, яка його обличчя інтелектуаліста-вченого змінювала на добрячу, щироросердечну людину.

– Я знав, що ви мене зрозумієте й мушу щиро сказати вам, що багато навіть із моїх товаришів-науковців, зокрема етнографів, навіть глибоких дослідників фольклору не розуміє мене, називаючи нас «хлопоманами» чи «народниками», помилково беручи форму за зміст. Бачите, – і тут Антонович знову усміхнувся, – ми обидва, так сказати б, з одного роду. Ви нібито поляк і я теж начебто поляк. Повторюю «начебто», бо, по суті, то ми українці, може, й не гірші від тих українців, які зовнішньо, сказати б, і внутрішньо є українцями й цього культурно-духовного гібридизму, як би це можна назвати, який є у нас, не мають. А між тим саме цей гібридизм, чи докладніше кажучи, ця західноєвропейська культура, яка тільки злегка за торкнула Україну, зокрема вищі верстви народної маси України, а повністю заволоділа духовністю Польщі, дає нам можливість проаналізувати притаманну тільки Україні, чи то пак, тим, що живуть в Україні, духовність. Я вже вам згадував, пане Романе, вчора, що ніякими силами не можна змінити духовного типу людини – на це ми маємо чимало доказів із минулої й сьогоденної історії. Нарід може під сильним натиском змінити зверхні ознаки своєї національності, але ніколи не змінить ознак внутрішніх, духовних. Можна говорити різними мовами світу, визнавати себе громадянами різних держав, служити різним культурам, але духовно змінитися не можна.

– А все ж таки, пане професоре, – сказав я, – це повинні, на мою думку, вияснити й аргументувати наукові дослідники про народну творчість України...

(Продовження на 28 с.)

⁷³ Вегеш М. М. Володимир Антонович (1834–1908). Вчені, письменники і політичні діячі про Україну: (Збірник наукових праць) / Ужгород. держ. ун-т, Ужгород. культ.-осв. і благодійницьке т-во «Карпатське братство». Ужгород, 1996. Вип.1. С. 3–5.

МОЛОДІСТЬ РОМАНА ШЕПТИЦЬКОГО (1865-1899)

(Продовження з 27 с.)

– Очевидно! – живо притакнув Антонович. – Одначе тоді, коли наші етнографи, безсумнівно, дуже докладно й із знанням справи, опрацюють народну творчість України, – між нами кажучи, це одна з цих ділянок, що нам царський уряд «Малоросії» дозволяє друкувати – і ці опрацювання навіть удостоїлися похвали закордонних науковців, то все-таки ці опрацювання не є повні. Відтворювання побуту для українців, порівняльною метою з іншими народними творчостями, виказування оригінальності звичаїв чи народних обрядів – це все дуже цінне й навіть потрібне. Але воно для духовності України мало варте. Тут треба своєї церкви.

– Церкви? – здивувався я.

– Так, пане Романе. Церкви, цієї духовної інституції, яка може й зберегти, й скріпити духовність даного народу, а вслід за тим видвинути ці первинні елементи, що зберігаються в кожній духовності й, відповідно обтесуючи їх, підготувати їх до державно-національної народності, а не до етнографічної народності. Московська Церква не лише чужа, але й ворожа Україні.

– В Галичині ми маємо свою українську, чи як ми її зовемо – руську – Церкву, католицьку, або як на Україні її звуть уніатську Церкву... – сказав я.

– Безумовно, під цю пору ваша уніатська Церква ще ближча Україні, хоч і вона є стиснена Римом, де частенько панівні кола Христову науку обмежують державними кордонами. Але не забувайте, дорогий пане Романе, що в Австрії зустрічається конгломерат 15 чи 16 народних типів, а коли глянете на Росію, в якій Церква грає домінуючу роль «правої руки держави», то в Росії, не збільшуючи, можна сказати, живе 150 окремих народностей. На одному Кавказі живе їх близько 40. – І проф. Антонович глянув на заходяче сонце, витягнув із камізельки годинник, відкрив вічко копери і сказав: – Ходім же, пане Романе, ось-ось осьма година, а Петров дуже точний. Я дуже радий, що ви познайомитеся з Миколою Івановичем. До речі, не люблю я вживати патронімів, хоч це староукраїнський звичай і слід би його навіть вдержати й серед українців Галичини... А з Петровим раджу вам таки ближче познайомитися, він і літературознавець, і іконознавець, і музейник, і неабиякий етнограф. Тільки не питайте його про історичну топографію Києва, бо це його «коник»,

він готов вам дати цілонічний виклад про це... – І нагло проф. Антонович почав сердечно сміятися. – А знаєте? Петров – москаль, «настоящий» москаль, уродженець Костромської губернії. Чи не чудася воно? Ви поляк, я поляк, а Петров москаль, і ми всі разом українці! І чи не геніально придумав український нарід приповідку, що «хто ступить на цю землю, турок, лях чи москаль, той кожний українцем стане!»⁷⁴.

Й. Сліпий писав, що «проф. Антонович прийняв його (Романа – Авт.) дуже щиро і ввічливо, показував йому Київ і на пам'ятку подарував свою книжку «Историческія песни малорусскаго народа съ объясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова», Т. 2. в. 1. Київ 1875. На ній написав власноручно присвяту: Шановному пану Роману Шептицькому від (sic) В. Антоновича на пам'ять»⁷⁵.

Того ж року Роман Шептицький приїхав до Москви. Про своє враження від російської столиці він виклав у листі до матері від 12 листопада 1887 р.: «Оце я пишу до Вас у 24 години після мого приїзду до Москви. Але орієнтуватися тут тяжко й як довго не знається міста, не хочеться навіть писати. Щоби Вам дати доказ, що я не почуваюся в Москві самотнім, скажу Вам тільки, що за тих 24 години я познайомився з проф. університету Гераським, в якого я обідав,

Роман Шептицький у формі улана, 1883 рік.

далі з проф. університету Брідішеном, росіянином, з отцем Врублевським при склянці чаю і з Марком Кропивницьким – письменником, дуже цікавою людиною. Це все робить особливе й дивне враження і не жаль було їхати тут повних 30 годин швидким поїздом. Тут видно в архітектурі всі можливі східні стилі: арабський, турецький, навіть китайський, а це все на візантійському фоні; все тут суворе; часи Івана Грозного інкрустовані у вежах грізного Кремля. Час до часу відживають болючі спогади 1812 р.; дзвіниця пошкоджена вибухом... тут стояв генерал Давус... ця церква збудована у виявленні подяки після битви і т. д., і т. д. А все-таки я ще нічого не бачив – ні палати, ані дуже цікавих музеїв. Я ходив на вежу Івана; звідти видно тисячі й тисячі більших і менших веж, червоних, зелених, синіх, золотих і срібних. З Карамзіним у руці можна би багато дечого навчитися, а все-таки мене не збирає охота залишатися тут надовго; хотілося би побачити лише те, що найважливіше й чимскоріше втекти, залишаючи св. Катерині це тяжке завдання,

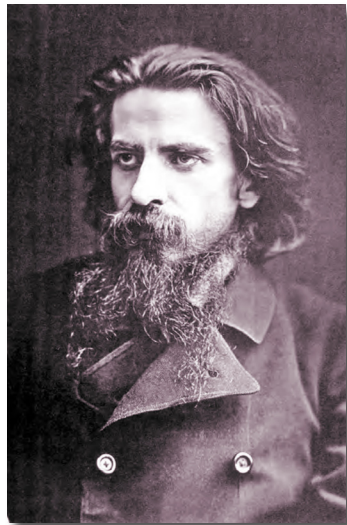
⁷⁴ Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері / Упор. Г. Меріам-Лужницький. Львів: Світ, 1994. С. 18-20.

⁷⁵ Сліпий Йосиф. Про молодечий вік нашого Митрополита. Богословія: науковий тримісячник. 1926. Т. IV. Кн. 1-4. Львів: Богословське наукове товариство. Львів, 1926. С. 20.

яким було би навернення москалів. Але воно прийде! Це відчувається і його можна сподіватися...»⁷⁶.

Як колись українські православні владики усвідомили, що на ґрунті старої київсько-руської церкви, котра з вини візантійської ніколи не стала власне національною для нашого народу, виростає московська, що є знаряддям у руках творців Третього Риму, так і молодий Шептицький чітко зрозумів: доки пануватиме тяжіння православної Москви, доти українці не розумітимуть своїх національно-політичних інтересів. Відтак належало їх відповідно освідомити. І тут своє слово за таких умов мала сказати греко-католицька церква. Це більше переконала правильність його вибору поїздки до Москви. Оглянувши там місцеві церкви і музеї, «повні награбованих українських пам'яток, і бодай поверхово зорієнтувався, як Москва збагатила свою культуру крадежем нашої української»⁷⁷.

В Москві Роман Шептицький познайомився з видатним філософом і поетом Володимиром Соловйовим⁷⁸, який обстоював ідею єдності християнських церков як одну з головних підвалин становлення боголюдства⁷⁹. На час знайомства з Романом В. Соловйов був добре відомий далеко за межами Росії. У 1880 р. він захистив докторську дисертацію на тему «Критика абстрактних джерел». Свої провідні ідеї майбутньої соціально-політичної концепції продовжив розвивати у промовах «Три сили», «Слов'янофільство і російська ідея», «Російська ідея» та ін. Стверджував, що росіянам необхідно позбутися східного фаталізму. Їх покликання, на відміну від «нелюдяного Сходу» і «безбожного Заходу», – брати участь у житті Вселенської Церкви, розвитку християнської цивілізації, відмовитися від національного егоїзму, щоб здійснити велику місію – повести людство до вселенського братерства. У зв'язку з цим Соловйов різко виступив проти візантійсько-московської Церкви. Філософ також виступив проти тези про особливу досконалість російського народу, проти його відділення від інших, опрацював свою систему постулатів націоналізму, що не заважало йому твердити про месіанство російського народу. Соловйов був принциповим противником будь-якого рабства і соціальної системи, яка спирається на обмеження свободи особи. Сама особа в Соловйова –

Володимир Соловйов

це насамперед глибоко віруюча особа, що шукає добро, щастя якої полягає у любові. Сформулював низку ідей і вірив, що з їх допомогою можна змінити світ, хоч наприкінці життя дедалі більше схилився до песимізму⁸⁰.

Та зустріч знаменувала початок чогось більшого, ніж просто дружби. То була рідкісна зустріч умів, під час якої В. Соловйов, сам того не усвідомлюючи, заповів свою унійну спадщину Шептицькому – можливо, єдиній людині, яка послідовно, але і критично намагає утілити свою теорію в реальність⁸¹. У листі до матері від 17 листопада 1887 р. Роман писав: «Ви здивуєтесь, коли дістанете ще одного листа з Москви. Причина того ось яка: мені не хотіли тут змінити купонів «Заставних листів польського королівства», що спонукало мене зрезигнувати з виїзду до Петербурга. Я мав намір виїхати до Смоленська й на Литву 16 ц. м., але декілька нових, дуже цікавих, знайомств задержало мене тут. Я щойно вернувся від о. Врублевського, який зрадив, що я ще затримався тут. Я говорив із ним чотири години, попиваючи чай. Це людина великого духу, яка добре знає світ. Але хто це отой, задля якого я залишився тут? Це Соловйов, людина, про яку ще перед двома роками говорилося так багато!» в душі католицької Росії. Нині не буду більше писати про нього, та варта було подорожувати аж до Москви, щоби бодай познайомитися з ним»⁸². Диякон

Василій у праці про Леоніда Федорова подає більше інформації: «... Граф Андрей Шептицький відвідав Владіміра Соловйова, бо саме в той період намагався якнайбільше про нього довідатися з його творчості. Від нього він почув багато важливих речей, які відповідали його особистим цілям і покликанню. Звичайно, їхня бесіда була душевною. Андрей Шептицький розповів В. Соловйову і про свій намір скласти монаші обіти. Розмова була тривала, й цілий вечір вони провели біля самовара. В. Соловйов натомість відвідав молодого графа, коли той перебував у готелі «Париж». Особисті стосунки, які тоді розпочалися, Андрей Шептицький підтримував навіть тоді, коли його апостольська діяльність щодо єдності з Римом набула доволі виразних форм»⁸³.

(Далі буде)

76 Шептицька Софія. Молодість і покликання о. Романа Шептицького. Львів: Видавництво «Свічадо», 2015. С. 122-123.

77 Сергійчук В. Українські державники: Андрей Шептицький. К., 2015. С. 28-29.

78 Заборовський Я. В. Соловйов і А. Шептицький. Добрий Пастир. Івано-Франківськ, 1990. С. 12-16.

79 Найповніше екуменічні погляди В. Соловйова див.: Соловьев В. С. Россия и вселенская церковь. Минск: Харвест, 1999. 1600 с.

80 Кухта Б. Соловйов Володимир Сергійович (1853-1900). Хто є хто в європейській та американській політичній науці: Малий політологічний словник / Б. Кухта, А. Романюк, М. Поліщук; За редакцією Б. Кухти. Видання 2-ге, перероблене і доопрацьоване. Львів: Кальварія, 1997. С. 211-212.

81 Гузар Л. Андрей Шептицький митрополит Галицький (1901-1944) провісник екуменізму. Вид. друге. Жовква: Місіонер, 2015. С. 52.

82 Шептицька Софія. Молодість і покликання о. Романа Шептицького. Львів: Видавництво «Свічадо», 2015. С. 123.

83 Диякон Василій. Леонид Федоров. Жизнь и деятельность. Научні і літературні публікації «Студіон» Студитських монастирів. Рим, 1966. Ч. 3-5. С. 19-20.

Микола КОРНИЦАН

Зі збірки *Нутряна неосяжність*

Молитва до каменів

розмислюєш тільки про те що трапляється
 доповняючи зовнішність
 визначену густим ефіром
 схвалюєш ясність накладних поверхонь
 хрести
 шестикутні зорі
 півмісяці
 мітяти отвори в які не можеш проникнути
 через інтерстиції
 силкуєшся все ж торкнутися
 чогось
 згуслого в матові кольори
 наче кора повітря
 через яку ніхто не бачить щось інше
 чим те що може бути освітленим
 ззовні
 із близькості
 що рясніє водами які очищають
 майорять під пластами тіней
 де находиш все що не вздриваєш аніде
 тому що цей інтер'єр
 ще не зайнятий сповна простором
 потрібним підтвердженню конкретного
 призначеного для прожитого сьогodenня
 коли допускаєш
 що все в що віриш що є
 досить допустимим
 могло б трапитися і з тобою
 тим більше що цими вечорами
 коли знаєш що вже не має чим зайнятися
 відчуваєш себе самотньою
 та майже вічною
 та майже вже й не лишаєш
 жодного сліду
 на знайомій землі
 між корчами малини відтінку крові
 в згаданих гаях
 чи на дорогах що вводять поспіль
 особливо в передмістя де
 з усією славою святкується
 народження довічних незнайомців
 коли щось головне бракує
 сутнісній логіці

а у відсутність правди
 можна прийняти
 будь-яку віру що роз'ятрює надію
 визначену символами
 які підсумовуються
 тільки до якихось банальностей
 дві перпендикулярно пересічні лінії
 два рівносторонні трикутники
 формуючи шляхом співставлення
 шестикутник
 півмісяць
 і до цього зводиться вся релігія людства
 витівка в якій періодично ухвалюються
 тільки ті яких не бачили аніколи
 помишляєш коли купуєш малини
 і терновий вінець від літньої продавщиці
 щось що є потрібним
 для підтвердження конкретного
 в близькості що рясніє водами які очищують
 в цім місці яке ще не було зайняте сповна
 простором
 в цій базиліці побудованій
 після знесення якоїсь старої синагоги
 що невдовзі буде зруйнована й вона
 як передбачає західноєвропейський проект
 возведення масстатичної мечеті
 саме в серцевині ватикану
 тут
 де ще розмірковуєш
 тільки про те що трапляється
 знаючи що те
 що було
 надумане в забутім минулім
 не могло існувати аніколи

Степан ТРАЙСТА

КОСАРІ

(оповідання)

В одному забутому Богом і людьми селі жив чоловік, якого всі вважали «дурним», тобто божевільним.

Але чому вважали його божевільним? Одні сказали б, що через його вигляд. І справді, хто бачив його вперше, то думав, що зустрівся з бурим ведмедем, або з якимось лісовим чудовиськом. Але коли подивитись зблизька, то був він, як і всі інші чоловіки, мабуть, трохи вищий за інших, широкоплечий (високий, як смерека, здоровий, як дуб, – говорили про нього односельчани), з довгим чорним волоссям, яке спадало до серед пліч, та великою бородою, з маленьким приплюснутим носом та синіми очима, якими, коли дивився на когось, здавалось, заглядав прямо в душу, а в решті – нормальний чоловік.

Мабуть, здавався диваком через свій одяг – як влітку так і зимою взувався в шкіряні високі чоботи, а на плечах носив ведмедяче хутро, яке здер з ведмедя, якого задушив голіруч. От і виглядав диваком, хоч був людиною нормальною – «на своєму місці».

Окрім цього, був мудрим і працьовитим, ніхто в селі не мав стільки землі, як він. Окрім землі мав поверх двадцять голів великої рогатої худоби та отару кіз, які паслися край села на сільському пасовиську. Випускав їх ранком, а вечором поверталися самі додому, з чого дивувалось все село.

Сам жив у ліску, недалеко села, у великій дерев'яній хаті, окрім якої побудував різні господарські споруди. Його господарство було окружене гарним виплетеним з лісових прутів плотом.

Якщо літом його худоба дбала сама про себе, то на зиму він косив траву, сушив її та складав у копиці. І саме через оце косіння його вважали звихненим на голову. Кожного разу, коли заходив до сільської корчми, розповідав про свою косарську пригоду, яка трапилась одного прохолодного ранку. Напередодні падав дощ, а вранці заспане сонце якраз ліниво піднімалось, щоб нагріти світ. Наш косар вийшов

у невеликий луг, що розкинувся вздовж річки, яка розділювала село на дві частини. Простелив ковдру під старою вільхою, виклепав косу, перекусив сала з хлібом, випив кухоль ще теплого, свіжоздоєного молока, перехрестився, прошептав «Боже допоможи докосити!» і почав ручку.

І так, косячи та шепочучи молитви, все міркував, скільки йому залишилось косити, але луг ставав чимраз довшим, чимраз ширшим, трава ніби росла в нього перед очима, а коли глянув назад себе, скошеного поля – як кіт наплакав. Спочатку винив себе у лінивстві та замахав косою ще жвавіше, мугикаючи бадьюру пісеньку, але його серце віщувало, що трапляється щось нечисте, щось лихе. Минуло кілька годин, а йому здавалось, що вже минуло кілька днів, і стомлений повалився на землю. «Господи! – прошептав, – я просив від Тебе допомоги, а вийшло навпаки».

Але раптом подумав «А якщо це Господнє випробування?» – схопився на ноги і взявся знову за косу.

І так косив бідняга, аж шкіра на долонях попукала, ноги почали тремтіти, в очах потемніло, а накошеного стільки, ніби щойно почав косити.

«Ні, це не від Господа, а від Диявола, Сатини, чи, мабуть, це поле прокляте?!» – подумав зі страхом, кинув косу і побіг до села. Перейшов у брід річку, перебіг крізь лісок, а далі – полями, перескочив через кілька тинів і опинився перед сільською церковцею.

Вдарив кілька разів кулаком у двері, і вони відчинилися самі, немов перелякались. Вбіг до церкви, щоб святі ікони зняли з нього прокляття.

Люди говорили, що священник, який знаходився у церкві, подумав, що то нечистий з'явився, і втік крізь задні двері, а до церкви зайшов тільки через тиждень, і то прилюдно.

Помолившись, чоловік повернувся і взявся за роботу впевнений, що святі допоможуть йому.

Враз весь луг потемнів, а з ліска до нього сунулась біла постать з величезною косою на плечі.

Бідний косар впав на коліна, перехрестився, зажмурих очі й чекав, коли відчусь гостре лезо коси на своїй горлянці. Чув як смерть гострить косу, як встромляє бруса в кишляк, а потім... шелест кошеної трави...

Здивований відкрив очі, і побачив, як смерть косить траву.

«Вставай, мене прислали допомогти тобі, а не скосити самій весь луг!» – сказала йому з докором смерть.

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Уривок з роману)

(Продовження з № 319)

9.

Вперше у своєму житті Микола Іванишин так сильно напився. Власне, він доти ніколи не впивався, принаймні не до нестями, як сталося цього разу. Коли прокинувся на світанку, усвідомив одночасно три речі: у його голові ритмічно гупали молоти, спричинюючи нестерпний біль, одночасно карала його страшна спрага, а з банкету, на якій він лежав у кінці мікроавтобуса, замітив на долівці гидоту, яка сильно смерділа: виходить, він виригав усе, що їв та пив минулого вечора. У смердючій блювоті лежали дві порожні пляшки і банка з-під гірчиці. Він піднявся з великим трудом і вийшов у ранішню прохолоду, яка не допомогла йому, як він сподівався, а ще гірше запаморочила. Нудота стала нестерпною, і він, плентаючись, поспішив до паркана й став блювати гіркою жовто-зеленою жовчю. Після цього йому трохи полегшало, але спрага продовжувала мучити.

– Ніколи я не гадав, що можу бути таким дурним! – сердився Іванишин сам на себе.

Пригадав, що вчора приїхав до Радівців. Якийсь час шукав затишне місце, де зупинити машину. Найкраще було б десь на окраїні, бо мав намір ночувати в мікроавтобусі. Заїхав на затишну вуличку, вимощену круглуватим річковим камінням, і зупинився під розлогим горіхом, віти якого сягали з городу аж на вулицю. Микола Іванишин замкнув машину й подався в центр міста – він не бував у Радівцях уже кілька років. Але вістка про смерть мами не сприяла настрою для прогулянок містом. Він увійшов у перший гастроном, де купив чорну хлібину, ковбасу, банку гострої гірчиці, літр вина і пляшку так званої «білої» горілки та повернувся до свого мікроавтобуса. З'їв хліб і ковбасу та випив обидві пляшки, а далі не пам'ятає нічого. Але щось таки пам'ятає, а саме, що мав охоту ще пити, та вже не мав що. Потім йому захотілося співати, але згадав маму й заплакав, після чого, як говорять колеги в бухарестському гаражі, – кіноплівка перервалася.

Миколу Іванишина мучила спрага, голова продовжувала боліти, нудота не минала. Якраз сходило сонце. На тій вуличці, де ночував він, майже всі хати виглядали на сільські, як у будь-якому буковинському селі – одноповерхові, з більш-менш просторим подвір'ям, з

невеликим садом та городом. Він подумав, що на їхніх подвір'ях повинні бути криниці, а якщо не криниці, то хоч би крани, бо, що за чортова мама, – став лютувати Іванишин, – Радівці все ж таки місто, райцентр! А хіба може він у цій годині заходити на якусь подвір'я? Хто повірить, що він зайшов по воду, а не красти?! А спрага мучила його чимраз

сильніше.

Раптом з подвір'я на протилежному боці вулиці вийшов чоловік із сумкою в руці – ішов, певне, на роботу. Зупинився біля своєї хвіртки, щоб припалити цигарку. Микола Іванишин не втерпів і підійшов:

– Доброго ранку! – заговорив він ще здалеку.

– Здрастуйте! – майже весело відповів чоловік.

– Скажіть, будь ласка, де мені знайти води? Є у вас криниця?

– Нема. А ось недалеко вулична водонапірна колонка. Звідти всі беруть воду, – вказав чоловік рукою.

Микола Іванишин поспішив до колонки, та так швидко, що навіть забув подякувати чоловікові. Підбіг, відкрутив кран, підставив пригорщі й став жадібно пити. Вода була холодна. Випив ще, а далі взявся заливати обличчя й шию, і тільки тоді, коли трохи освіжився, помітив, що біля колонки висить на ланцюжку бляшане горнятко. Набрал води у горнятко і випив знов. Хотів ще помити лице, але раптом йому стало бридко. Він успів відійти від колонки лиш кілька кроків і з його рота фонтаном ринула випита вода, просто било струменем, і він відступив далі, крок-два, щоб відійти від колонки – боявся, щоб хтось не помітив, що він ригає біля того місця, звідки всі беруть воду.

Микола Іванишин напнувся ще кілька разів і майже заспокоївся. Невдовзі він відчув загальне полегшення, його вже майже не нудило, молоти перестали стукати в його голові, біль ще не минув зовсім, але став стерпним. Він повернувся до колонки, відкрутив кран, сполоскав рот, помив лице холодною водою, витер кишеньковою хустинкою і випив уже спокійно два горнятка води. Іванишин відчув, що наче ожив. Тільки тоді помітив, що сонце зійшло, мабуть, кілька хвилин тому, і що то тут, то там люди виходили зі своїх подвір'їв і йшли кожен по своїх справах, але спершу всі дивувались, що на їхній вулиці стоїть машина з бухарестськими номерами. Із сусідньої хати вийшла жінка з відром, певне, йшла по воду. Микола Іванишин відійшов від колонки.

У мікроавтобусі стояв нестерпний сморід. Іванишин спутив два протилежні вікна, щоб протягом трохи вивітрило гидке повітря із салону мікроавтобуса, замкнув двері й подався в центр міста. Але спершу ще раз зупинився біля колонки і випив холодної води. У місті мав гадку купити відро, якийсь віник чи мітелку і шмати, а також соди або чогось іншого, щоб вичистити

з машини гидкий бруд. Але в такий час – він глянув на годинник: без п'яти шість – магазини ще закриті, і він подався на базар. Тут було вже людно – продавали купували городину та зелень, молоко, сир, сметану, яйця, живу птицю, гриби, ягоди, а в кінці базару знаходився магазин метало-хімічних і сільськогосподарських товарів. Магазин був відкритий, певна річ, щоб підлаштуватися графіком роботи до базару, де знаходились можливі клієнти. Микола Іванишин зрадів, що тут знайде все потрібне; купив відро, віник, совок, коробку соди і два згрібні міхи, які порве на ганчірки, щоб мити долівку мікроавтобуса. Купив би й нафти, щоб витерти долівку після очищення, але продавець не мав у що налити – здалася б пляшка.

– Вийдіть на базар, – порадив продавець, – купіть від якоїсь жінки пляшку квасу або молока, вилийте вміст ось там, у канал, і матимете посуд для нафти.

Микола Іванишин послухав продавця, потім взяв покупки і вернувся до свого мікроавтобуса. Під'їхав ближче до каналу, що біля водонапірної колонки і взявся чистити машину – вимів гидоту і викинув у канал, порвав міхи, засипав долівку содою і став мити. Помив не один раз, а чотири. Але й після того в машині продовжувало смердіти. Вкінці він витер долівку нафтою, відчинив дверці й спустив вікна, щоб вивітрилося.

Микола Іванишин ще покрутився якусь годину навколо мікроавтобуса. Потім ще напився води, замкнув машину, залишивши трохи спущеними вікна, і подумав знову піти в місто, на цей раз так, без певної цілі. Через годину вже пора обідати, а він і чути не хотів про їжу. Піде у міський парк, сяде на лавку й обдумає майбутній маршрут обкатки. Та по дорозі в парк він побачив перукарню і вирішив побритись. Вже немолодий голяр ретельно зробив своє діло, а вкінці протер йому обличчя одеколоном, і це підказало Іванишинові ідею: купити пляшечку одеколону і вилле в машину, бо й запах нафти не дуже приємний, головно, коли йдеться про довгу подорож.

Микола Іванишин купив пляшечку фіалкового одеколону і зайшов у парк, що біля Малого вокзалу. Радівецький парк розлогий, затишний у тіні старих дерев, з дерев'яними лавками на алеях, вистелених дрібною білою рінню. Він сів на найближчу лавку. Жалів, що не купив якусь газету чи журнал, щоб мав що читати, але не біда, бо, взагалі, він не скучав у товаристві своїх думок. Так поступить і тепер, але обов'язково уникне декотрих із них, головно тих, що так сильно роздратували його вчора і змусили напиться, як ніколи в житті. Ще щастя, що вчора не поїхав до Златни, бо хтозна-що могло б статися, якщо мав зустрітись з Веронікою та з Георгієм. Віднині він не хоче ні чути про них, ні бачити їх. Паскуди! Ви чули таке?! Не сповістити, що померла його мати! І чому? Тільки, щоб і надалі одержувати щомісяця

вислані ним гроші! Скупердяги останні! Скнари! Раніше він просто не уявляв, що вони спроможні на таке. Та якщо були потрібні їм гроші, бо ніби захворіла їхня дочка – а дівчинки йому справді дуже жаль, – сказали б йому, і він, у міру можливості, мав послати їм. А вони пішли на таке, тобто замовчували смерть його мами тільки задля того, щоб залишилися їм оті 500 леїв, які висилав щомісяця?! Негідники! Він піде на цвинтар до маминої могили, а на їхнє подвір'я не ступить, і не тільки тому, що вони не вартують, а найбільше тому, що він боїться сам себе, бо він аж ніяк не певний, що зможе вгамувати свої нерви і запобігти якомусь нещастю.

Микола Іванишин встав із лавки ще більше зворушений, ніж тоді, коли сів відпочити і заспокоїтися. Зате його загальний стан покращав. Похмілля минуло, голова перестала боліти, його вже не нудило, але, хоч він того дня ще не їв, був зовсім неголодний, але знову відчував спрагу. Він подався до фонтанчика, що знаходився в парку і, втамувавши спрагу, глянув на годинник – було ще рано, і він вирішив їхати до Златни вже-таки. Але тепер не їхатиме шосейною дорогою Сучава-Радівці, якою приїхав, а поїде об'їзною: Радівці-Серет-Калафіндешти-Калинешти-Рипа-Златна. Таким чином прийдеться проїхати всю Златну, бо цвинтар на протилежній окраїні села, біля Килибанчини. Їхатиме рідним селом не зупиняючись, але йому цікаво бачити, чи є зміни, що відбулися після його від'їзду, розуміється, ті зміни, які можна помітити під час руху машини. Він певний, що не побачить хтозна-що, але слідитиме уважно, бо скучав за Златною.

Та перш за все купити кілька свічок і сірники, покропить долівку машини купленим одеколоном і тільки тоді рушить у дорогу. До Серету їхати якихось двадцять кілометрів, а звідти до Златни ще тридцять. Він проїде цю відстань за півтори години, а то й більше, бо дорога переважно дуже погана – хоч і вистелена щебенем, скрізь вибоїни та ями.

Микола Іванишин вилив у мікроавтобус увесь одеколон і перед тим, як сісти за кермо, пішов до водонапірної колонки й випив горнятко води. Почував себе майже нормально, але був трохи знесиленим, мов після недоспаної ночі, а також йому зовсім не хотілося їсти.

– А цікаво, – запитав він себе голосно, – як почуватимуться «професійні» п'яниці після витвердження? Їм теж дуже погано, як і мені?

У машині стояв дивний запах суміші одеколону, нафти й смороду, через що Іванишин вирішив їхати зі спущеними вікнами, а завтра в Сучаві заїде в автомийку, щоб вирішити остаточно цю неприємну проблему.

(Далі буде)

Віргілій РИЦЬКО

ЕПОПЕЯ ЗАДУНАЙСЬКИХ КОЗАКІВ

(Драма)

(Продовження з № 319)

* * *

Весілля. У хаті молодої. Парубки і дівчата в'ють аїлице й співають:

Наше гилечко рясне,
Усьому мирові прекрасне,
По краях усе листочки,
Серединою – ягодочки.

Старший боярин: Ми прийшли викупити молоду, бо не знайшли її і чули, що хтось вкрав. Ми заплатимо, тільки скажіть, де можемо її знайти.

Дружки співають:

Нема молодої вдома,
Поїхала в ліс по калину.
Як прийде з калиною,
Тоді побачиться з родиною.

Старший боярин: Скільки грошей хочете, щоб сказати нам, де можемо знайти молоду?

Дружки: Побачимо, скільки покладете на тарілку!
Старший боярин кладе дві монети.

Старший боярин: Досить?**Дружка:** Ні! Мало!*Боярин кладе три монети.***Старший боярин:** Досить?**Дружки:** Якщо покладеш ще стільки ж.

Старша дружка: *(веде молоду)* Ось красуня Уляна, яку вдалося вам викупити!

* * *

*Удома в молодої. Дружки. Весільна мати, молодий і молода.***Весільна мати:** Будеш найкращою молодою!**Уляна:** Я довго чекала цього моменту.**Старша дружка:** Тепер здійснилась твоя мрія!

Міхай: Уляно, я тебе взую в найкращі туфлі. Ось покладу й гроші в них, щоб була щасливою всюди, куди підеш. А тепер дозволю взути тебе!

Весільна мати: Якою ж гарною будеш, коли я покладу тобі на голову цей вінок. Ти тепер точно княгиня, Уляно!

Боярини танцюють, а дружки співають:

Вітер ворота хитає,
Десь моєї матінки немає,
Десь моя матінка заснула,
Та й за мене забула.

Молоді готуються йти до церкви. Вони просять благословення.

Молоді: Благословіть нас! Відпустіть нам гріхи, дорогі батьки!

Батьки: Хай Бог вас благословить і дасть вам довгого життя!

Молоді й весільні батьки стоять перед священником і чекають початку вінчальної Божої Служби.

Священник: Міхаю. З любові й ніким не змушений одружуєшся з Уляною?

Міхай: Так!

Священник: Уляно, з любові й ніким не змушена одружуєшся з Міхаєм?

Уляна: Так!

Священник благословить обручки, і молоді обмінюються ними. Священник кладе їм на голови вінці й починає ритуал вінчання.

Священник: Дорогі мої, вінчання, яке сьогодні відбулося перед Богом, єднає вас на весь вік. Любіться і помагайте одне одному в щасті й у нужді. Будьте щасливі з майбутніми дітьми та внуками до глибокої старості.

Всі співають «Многая літа!».

На великому чистому подвір'ї – ряди столів, накритих смачними стравами, приготовленими для гостей. Люди їдять, п'ють, співають. Танцюють. Гарне дозвілля, як на весіллі.

15. Велика зрада Гладкого*Розповідь про дволичність Гладкого.*

Василь: Як бувший отаман я здав собі справу, що замишляє Гладкий ще з минулого року, коли він був курінним отаманом. Відтоді він почав роз'єднувати козаків.

Литвин: Одних роздратував проти турків. Він радив їм не боротися поряд з турками, особливо, коли ті воювали проти християн.

Іван: З іншого боку. Він пробує переконувати козаків перейти до москалів. Ви знаєте, що він таємно зустрівся з російським генералом Тучиковим.

Василь: Гладкий гадає, що ніхто не знає, що він замишляє, а деякі його приближені все розказують.

Литвин: На наше лихо, він має багато молодих козаків, які наслідуватимуть його.

Іван: Вони думають про те, що залишили на Україні жінок, дітей, господарства. А не думають, що можуть стати кріпаками.

Василь: Більшість козаків не згодні з ідеями цього авантюриста.

Литвин: Хто такий цей Гладкий? Він походить із заможної сім'ї, та розтратив батьківське майно, попав у різні підозрілі кола і потратив усе.

Іван: Тоді прийшов і став козаком.

Литвин: Тепер з'явилася нагода отримати корить від москалів. І він її не втратить.

Іван: Після того, як генералу Тучікову не вдалося привабити Незмаєвського, тепер знайшов Гладкого і, здається, той попав у сіті москалів.

Василь: Треба, щоб всі курінні отамани були уважними до замислів Гладкого.

Гладкий з групою однодумців у шинку при чарці пробують переконати козаків, щоб ті підтримали їх.

Козак: Як не воювати поруч з турком? Не вони нас прийняли на ці землі? Надали нам тисячі десятин землі: поля, води, рибальські лови?

Гладкий: Якщо боротиметесь поряд з турками, це значить, що боретесь проти своїх одновірців.

Козак: Це, мабуть, так!

Гладкий: Ви, мабуть, чули, що турки хочуть перевезти вас в Єгипет?

Інший козак: А це звідки відомо?

Гладкий: Мені сказали турки, бо вони мої друзі! Я гадаю, що краще для нас було б перейти до москалів.

Козак: Що маємо ми шукати в москалів? Не через них ми попали сюди? Ми вже тут майже 30 років.

Інший козак: Ні, Гладкий. Я ніколи не повернусь до них. Тут маємо наші хати, сім'ї, дітей, землю нашу, наше небо. Ми вільні.

Козак: Ти нам радиш не боротися поряд з турками, тоді чого готуєшся їхати до Сілістри з двома тисячами козаків?

Інший козак: Їдете туди гуляти з турком, а ми й не знаємо?

Гладкий: Я тобі не дозволяю жартувати про турків. Мені нема про що з вами говорити, краще піду...

Мехмет і Хасан – керуючі турецькою делегацією, яка прибула від великого візира для переговорів з отаманом Гладким.

Хасан: Отамане Гладкий, ми прибули від великого візира повідомити, щоб приготували 13000 козаків і щоб прибули з ними до Сілістри. Козаки повинні бути добре підготовлені, бо будемо багато воювати!

Гладкий: Вітаємо вас, паша Хасан! Ми завжди добре підготовлені служити нашому благодійнику, великому візиру, який дав нам у володіння ці землі.

Мехмет: Я радий, отамане Гладкий, що ти готовий відповісти великому візиру.

Гладкий: А тепер можемо випити кави й закурити люльку, бо наші справи йдуть дуже добре.

Хасан: Ми запевнимо великого візира, що може покладатися на козаків.

Турецька делегація покидає козацький кіш.

***

Після двох тижнів Гладкий покликав до себе 38 курінних отаманів, щоб порадиться з ними про похід до Сілістри.

Гладкий: Як ви вже чули, великий візир чекає у Сілістрі наших козаків, щоб воювали разом з ним. Я обіцяв йому допомогу.

Микита: Наскільки нам відомо, отамане, ти не згідний, щоб ми боролися поруч з турком проти християн.

Гладкий: Де ти чув таке, Микито?

Микита: Люди говорять, отамане!

Гладкий: Ти слухаєш людей? Тільки вороги козаків можуть так говорити. Справжній козак йде туди, куди його кличе отаман. Військо на Січі дисципліноване. Куди б ми дійшли, якщо кожен з нас керувався б чутками.

Давид: Залишім суперечки, отамане, послухаєм, що хоче великий візир. Скільки козаків потрібно йому?

Гладкий: Дуже багато. Ми поїдемо всі, загонами по 2000 козаків.

Семен: І коли поїдемо?

Гладкий: Нам потрібно ще місяць для підготовки, а потім рушимо.

Давид: Погода хороша, тож почнемо готуватися.

Гладкий і ще 15 курінних отаманів стоять на чолі козацького війська, готового рушити до Сілістри.

Гладкий (звертається до козаків): Ось настала пора рушати до Сілістри. Тут залишимо все в добрих руках, а ви повернетесь переможцями і з багатими трофеями.

Давид: Поїдемо, щоб довести великому візиру, що ми вірні йому і будемо боротися пліч-о-пліч з ним.

Микита: Кожний військовий загін буде керований командуючим. Ми будемо в розпорядженні наших отаманів.

Семен: Тепер помолімся Богу, хай нам допоможе.

Давид: Помолімся Матері Божій, щоб захистила нас під її покровою!

Всі: Поможи нам, Боже!

Дванадцять бойових загонів направляються до Сілістри.

(Далі буде)

Із сучасної румунської прози • Із сучасної румунської прози

Дан Клаудіу ТЕНЕСЕСКУ

ШЛЯХ МАВОК

(Уривок з роману)

(Продовження з № 318)

Розділ IV

Незважаючи на те, що Чела мала приятеля, Мінодор не міг забути її.

Весь час думав тільки, як зачарувати її, що зробити, аби покохала його. Йому більше не було діла до уроків, а під час волейбольних матчів пропускав багато м'ячів, викликаючи подив своїх товаришів по команді та викладача по фізкультурі, який був і тренером команди.

Всі вони розуміли, що з ним відбувається щось дивне, але ніхто не наважувався запитати, у чому таємниця його змін.

Та одного разу Чела після матчу, програного з вини Мінодора, зупинила його й солодким голосом запитала:

– Здається, ти закоханий по вуха в якусь дівчиночку, бо вже ні м'яча не добачаєш! Що трапилось з тобою? Чи ти хворий?

– Так, я страждаю через тебе. Невже ти цього не відчуваєш? Ти запалила в мені кохання, а потім безжалісно покинула. Я щочас думую тільки про тебе, а ти вже кілька днів не помічаєш мене.

– Ось у чому річ, – розсміялась Чела. – А я думала, що не подобаюсь тобі, коли ми ходили в кіно, мені здавалось, що я байдужа тобі, і тоді...

– Ти ж сказала мені, що подобаюсь тобі, тільки через те, що граю у волейбол і вчуся добре, а зрештою... якась плутанина, хіба забула?

– Я сказала це тому, що хотіла дізнатись, що у тебе на серці. Ти мені дуже подобаєшся.

– Але у тебе є й інший друг... по сусідству! – пожартував Мінодор.

– Якби я знала, що ти кохаєш мене, я б його покинула! – пожартувала й вона.

Обнялись і рушили в напрямку парку Чішміджіу. З однієї загороди закритий павич із плачем кли-

кав свою пару. Голуби літали над їхніми головами. З озера линув веселий гамір. Люди катались на човнах.

Через кілька днів Мінодор знову став вчитися і грати у волейбол, як і перед тим, що здивувало всіх. Знову став таким же старанним учнем і блискучим волейболістом.

– Мой, цей напився скипидару! – дивувався Миргірінт перед колегами.

Закохані стали залежними одне від іншого. Вони разом вчилися, ходили в кіно, гуляли та говорили в підлітковій наївності про шлюб та дітей.

Мінодор почувався чимраз більше втомленим. Вирушав з дому поспіхом, скоро після того, як виконував домашнє завдання, перед обідом йшов пішки до автобусної зупинки, автобус йшов тільки до Кітіли, а потім кілька зупинок їхав трамваєм.

До школи було кілька сотень метрів. Шість годин сидів на уроках, а потім, після останнього дзвінка, йшов на зустріч з Челою.

Вони бродили вулицями, а іноді сиділи, обнявшись, на лавці, намагаючись складати вірші.

О десятій годині біг до станції Кітіли, щоб зловити поїзд, в який сідав без квитка, зайцем, уникаючи контролера, до першої зупинки. Звідки, крізь темряву, добирався додому, втомлений падав у ліжку, засинаючи, багато разів навіть не роздягнувшись.

– Що ви робите в тій школі, що вічно добираєшся додому знесиленим, наче працюєш у солянній копальні? – дивувалась Мендіца.

А він відповідав, завжди, те саме:

– Все в порядку, багато уроків...

– Чи не закохався ти? Вічно ходиш такий вдумливий, додому повертаєшся пізно! Я розумію, що так воно і є!

Сьомий клас доходив до кінця. Мінодор зі сумом думав про той час, коли більше не буде однокласником із Челою.

Із сучасної румунської прози • Із сучасної румунської прози

Вона вирішила вступити до ліцею в Пітештах, а він, за бажанням батьків, збирався вивчати таємниці агрономії в спеціалізованому ліцеї в Бухаресті.

Мінодора почала непокоїти думка, що вже не буде так часто зустрічатись зі своєю коханою. Розлука з Челою, здавалось, спалила всю радість у його душі, а вона виявилась байдужою, її не турбувало, що не будуть зустрічатись щодня. Навіть одного разу, коли він зі сльозами в очах нарікав на школу, яка розлучає їх, вона раділа тимчасовій розлуці:

– Будемо зустрічатись на вихідних. Можливо, так краще, ти будеш кохати мене ще сильніше!

– Ти жартуєш, а я не знаю, як житиму без тебе, а ти...

– Не турбуйся, – пробувала заспокоїти його. – Час розв'яже все.

– Звідки мені знати, чи ти не покинеш мене?

– Ну й дурненький же ти! Як мені забути тебе? Я ж тебе кохаю, – сказала, погладжуючи його щоку.

Коли Чела вирушала до Пітештів, він, заховавшись за вантажівкою, спостерігав, як батько допомагав дівчині сісти в таксі.

Напередодні, коли змішували свої сльози розставання, обіймаючись та ридаючи, він подарував їй годинник, якого купив у розстрочку в одного зі своїх друзів, благаючи її ніколи не знімати його.

– Тримай його, як оберег, – додав вкінці.

– Так і зроблю, – запевнила його Чела.

Дивлячись на неї, коли сідала у машину, яка мала відвезти її до залізничного вокзалу, він з подивом запримітив, що на її руці немає годинника, який, на його думку, символізував постійність їхньої любові. Він був засмучений і вражений, у нього виникло незрозуміле відчуття, що він більше ніколи не побачить її, відчув порожнечу в грудях, і хвиля поту облила його, запаморочення налетіло на нього, мов вихор, відчув, як тікає земля з-під його ніг, а він провалюється в якесь незрозуміле бездоння. Схопився рукою за ступку вантажівки, за якою сховався, щоб не звалитися з ніг.

Потім минули три важкі-преважкі тижні, протягом яких він не отримав від Чели жодної вістки.

Мал. Василя Соколюка

Даремно чекав телефонного дзвінка, часто дзвонив їй додому, але трубку підіймали її батьки.

В розпачі він нарешті наважився запитати про неї.

– Хто ви, і навіщо вона вам?

– Я... ко-ко-лллишний її колега, – заїкався Мінодор. – Хочу попросити книгу, яку я їй позичив.

– Її немає вдома, дорогенький, – відповіла жінка з голосом запеклого курця. – Вона в школі в провінції. Приїде додому лише на Різдво!

Гострий кіл пробив йому серце. Він не міг повірити. Як це? Він не побачить її до того часу?!

Мінодорові хотілося заплакати. Повертався додому зневірений, пригадуючи собі зустрічі, під час яких вона йому обіцяла шепотом, який пестив його вуха, що вони ніколи не розлучаться, що вона кохає його і хоче бути з ним усе життя, що...

(Далі буде)

**З румунської переклав
Михайло Гафія ТРАЙСТА**

Володимир АНТОФІЙЧУК

ГІРЧИЧНЕ ЗЕРНЯ

Оповіді про основи християнського віровчення

(Продовження з № 319)

СКРИЖАЛІ ЗАПОВІТУ

«Я – Господь, Бог твій...».
Вихід, 20: 2

Через кілька місяців після виходу з Єгипту підійшли ізраїльтяни до гори Синай. Там сказав Господь Мойсеєві:

– Хай очистять люди одяг свій і будуть готові, бо на третій день зійде Господь на гору Синай.

Вкрилася гора хмарою, вдарив грім, спалахнула блискавка, здригнулася земля. Люди зі страхом тиснулися один до одного. І тоді сповістив Господь Бог Мойсеєві свої десять заповідей для синів Ізраїлевих і вирізьбив їх своїм перстом на двох кам'яних плитах – скрижалях.

Заповіді ці сповіщали:

Я – Господь Бог твій: хай не буде в тебе інших богів, крім Мене.

Не роби собі кумира і ніякого зображення суцього на небі, на землі чи у воді – і не вклоняйся, і не служи їм...

Так Господь Бог дає наказ шанувати Його, на Нього надіятися, у Нього вірити і не визнавати інших богів.

Не вимовляй надаремно імені Господа Бога твого.

Це означає, що мусимо шанувати ім'я Боже і не вимовляти його з будь-якої причини. Не можна ганьбити, лаяти, проклинати й насміхатися, говорячи про священні речі.

Пам'ятай день суботній.

Тут мова йде про те, щоби люди не забували святкувати дні, які Господь освятив і благословив. У Старому Заповіті таким днем була субота, а для християн – неділя, день воскресіння Христового. Цей день необхідно присвятити Господу, відвідувати Службу Божу, більше часу відводити молитві. У цей день не можна працювати. Крім неділі, ми повинні також благочестиво відзначати свята, встановлені церквою.

Шануй батька твого і матір твою, щоб довгим був твій вік на землі.

Так Господь Бог велить поважати, любити і слухатися своїх родичів, допомагати їм, а в час хвороби і старості бути їм опорою.

Не вбивай.

Цією заповіддю забороняється все, що може пошкодити життю і здоров'ю ближнього або стати причиною його смерті. Не можна подавати поганим приклад бесідою чи поведінкою. Гріхом проти цієї заповіді є і ненависть, навіть якщо вона ніяк не виявляється у вчинках. Страшним злочином є самогубство, адже життя дарував нам Бог і тільки Він може ним розпоряджатися.

Не вчини перелюбу.

Господь Бог забороняє всілякі безсоромні думки, пожадання, слова і вчинки, гріховні похоті й сімейні сварки.

Не вкради.

Господь забороняє завдавати збитки майну ближнього. Не можна красти й обманювати. Якщо ти заборгував комусь якусь річ, поверни її власникові. А спричинені збитки відшкодує.

Не свідчи неправдиво на свого ближнього.

Будь правдивим, ніколи не вдавайся до брехні, навіть якщо хочеш комусь допомогти.

Не зазіхай на добро ближнього твого.

Буде покараний кожен, хто зазіхне на чуже, хто заздрить іншим, зловтішається при невдачах ближнього.

Пам'ятаймо, що десять заповідей – це Божий Закон, який керує людьми у стосунках з Богом і ближніми.

СОРОК РОКІВ СКИТАНЬ

*Господь, Бог наш – Господь один!
І любі Господа, Бога твого,
усім серцем своїм, і всією душею своєю,
і всією силою своєю!*
Второзаконня, 6: 5

Довго очікували ізраїльтяни повернення Мойсея з вершин гори Синай. Не стримавши нетерпіння і стурбованості, вони звернулися до Аарона, брата його:

– Зроби нам бога, який ішов би перед нами, бо не знаємо ми, що трапилося з Мойсеєм.

Із зібраних золотих прикрас Аарон відлив тельця, якого люди почали поклонятися і приносити жертви.

Тоді сказав Господь Мойсеєві на горі:

– Поспіши зійти, бо зіпсувався народ твій, який ти вивів із землі єгипетської. Швидко збочили вони зі шляху, який я заповідав їм!

І задумав Господь знищити цей неслухняний народ. Але Мойсей почав благати Бога:

– Хай не буде, Господи, гніву Твого на народ Твій і відміни вигублення народу Твого.

І відвернув Господь гнів свій від ізраїльтян. А сам Мойсей запалився страшним обуренням і розбив кам'яні скрижалі, вдаривши ними об землю. Потім він узяв золотого тельця, спалив його у вогні, стер на порох і розсипав по воді.

Ця історія вчить нас ніколи не забувати живого всемогутнього Бога, Його дивовижні діяння, милосердя і не створювати собі ідолів.

За наказом пророка ізраїльтяни збудували скинію заповіді – намет, куди сходилися на богослужіння і де приносилися жертви. Це був перший храм. І кожен, хто шукав Господа, приходив сюди.

Нарешті ізраїльтяни наблизилися до Ханаанської землі. Вони були вражені її щедрими садами, багатодатними полями, небаченими плодами. Але налякалися вони сили і могутності жителів цієї землі. І зупинилися розгублені, забувши, що Бог не залишить їх у біді, і задумали повернутися до Єгипту.

Тоді сказав Господь Мойсеєві, засмутившись упертістю і зневірою ізраїльтян. І сказав Господь, що готовий знищити їх усіх. Але Мойсей вблагав Господа пробачити народові цей тяжкий гріх. І Бог лише заради Мойсея знову вибачив народові, але сказав, що він буде покараний тим, що сорок років блукатиме пустелею, аж поки його нащадки увійдуть до обітованої землі.

І розпочалося довге скитання синів Ізраїлевих пустелею.

Одного разу, знемагаючи від спраги, почали вони нарікати на Бога і Мойсея. Та й у самого пророка виникли сумніви у щасливому завершенні походу до землі обітованої. Наказав йому тоді Господь вдарити по скелі жезлом Аарона. Мойсей узяв жезл і, скликавши весь народ, ударив ним по скелі. Виверглися могутні потоки води, вистачило вгамувати спрагу і людям, і тваринам.

Але за сумніви й невірність заповітам Господнім наслав Бог на ізраїльтян безліч лютих змій. Від їх укусів загинуло багато людей. Мойсей за велінням Божим зробив мідного змія і повісив його на дереві. Якщо вжалений змією дивився на це зображення, то залишався живим. Той мідний змія, повішений на дереві, є прообразом хреста, на якому був розп'ятий Ісус Христос, Спаситель світу.

Сорок довгих років поневірялися ізраїльтяни пустелею. За цей час померли всі, що вийшли із Єгипту, серед них і Аарон, і не залишилося нікого, хто пам'ятав би про рабство.

Відчуваючи на плечах своїх тягар довгих і важких років, звернувся Мойсей до народу:

– Тепер мені сто двадцять років, наближається кінець мій. Господь не дарує мені блага ступити на землю обітовану, а тому молю Господа не покидати милістю своєю синів Ізраїлевих, щоби не стали вони, як отара овець без пастиря.

Тоді сказав Господь:

– Візьми Ісуса, сина Навина, в якому є Дух Божий. І покладеш руку свою на нього, і поставиш його перед священником Єлизаром та перед усією громадою, і даси йому від слави твоєї, щоби слухала його вся громада синів Ізраїлевих.

Мойсей вчинив так, як звелів йому Господь.

Покликав Господь Мойсея на гору Нево і здалеку показав землю обітовану. Самому пророкові не судилося ступити на неї, тому що не стримував він гнівні пориви свого серця і якось допустив у душу свою сумніви. Мойсей помер, і ніхто не знає місця його поховання. Мабуть, сам Господь заховав його від ока людського. На обітовану землю Ханаан ізраїльтян увів Ісус Навин, якого Господь зробив наступником Мойсея.

А в серцях людей закарбувалися слова Мойсея:

– Господь, Бог наш – Господь один! І любі Господа, Бога твого, усім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією силою твоєю. Оці слова, що я їх заповідаю тобі сьогодні, мусять бути у твоєму серці. Ти скажеш про них твоїм синам і говоритимеш, сидячи в оселі й ідучи в дорогу та лягаючи й устаючи.

(Далі буде)

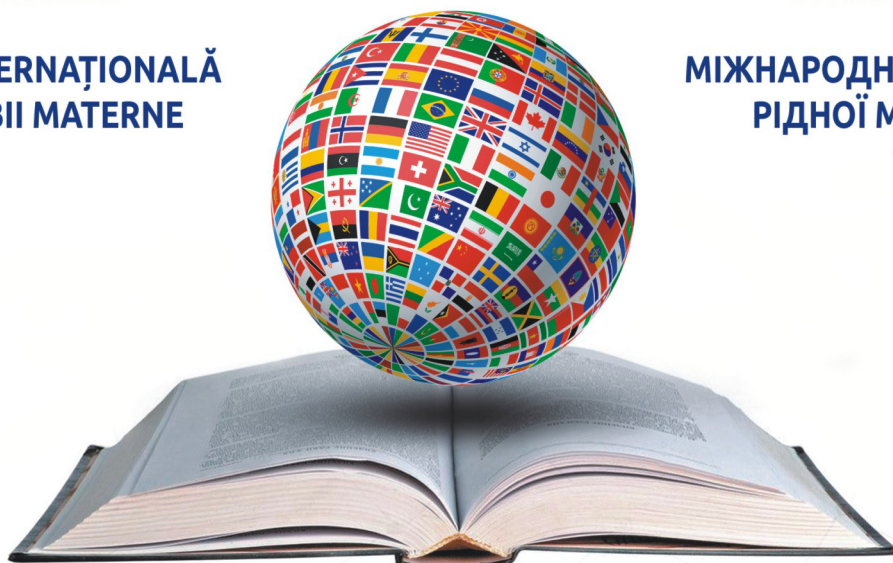

21 februarie

**ZIUA INTERNAȚIONALĂ
A LIMBII MATERNE**

21 лютого

**МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ
РІДНОЇ МОВИ**

ЗВЕРНЕННЯ ГОЛОВИ СУР З НАГОДИ МІЖНАРОДНОГО ДНЯ РІДНОЇ МОВИ

Материнська мова надзвичайно важлива для кожної людини, бо саме вона є однією з основних ознак культурної самобутності.

Взагалі, рідна мова – це мова, якою людина володіє найкраще, якою найбільше розмовляє, а також – це дуже важливий елемент самопізнання і, мабуть, вона єдина може найкраще передати те, що говорить душа.

Мовна різноманітність є джерелом збагачення для будь-якого суспільства, а популяризація культури та збереження мови є важливими складовими національного існування та національної свідомості.

Союз українців Румунії взяв на себе активну роль у просуванні та збереженні української мови й культури в Румунії, особливо у справі покращення якості освіти рідною мовою, що є ключовим елементом збереження та розвитку самобутності українців Румунії як однієї з найважливіших етнічних громад у румунському суспільстві як із культурного, історичного, так і з географічного поглядів.

Сьогодні ми відзначаємо Міжнародний день рідної мови, який щорічно святкується 21 лютого з метою підтримки мовного й культурного різноманіття в усьому світі. Такі свята для нас є чудовою нагодою згадати про важливість української мови в Румунії та про необхідність кращої популяризації української культури в румунському суспільстві.

Румунський поет і публіцист Йон Піллат казав: «Кожна мова є дзеркалом душі нації, яка її створює», а український мовознавець Іван Огієнко стверджував: «Мова – то серце народу: гине мова – гине народ».

Отож всі ми повинні знати й цінувати рідну мову, пишатися нею і передавати її з роду в рід як найдорожчий дар, як справжній скарб, що єднає покоління та народи.

**Голова Союзу українців Румунії,
Депутат Парламенту Румунії
Микола-Мирослав ПЕТРЕЦЬКИЙ**